

**UCHWAŁA NR XXVIII/193/17
RADY GMINY DYWITY**

z dnia 21 marca 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami Gminy Dywity na lata 2017 – 2020.

Na podstawie art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.), Rada Gminy Dywity uchwala, co następuje:

§ 1. Po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyjmuje się *Gminny Program Opieki nad zabytkami Gminy Dywity na lata 2017 – 2020*, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Dywity.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko – Mazurskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy
Dywity

Sabina Robak

Załącznik do Uchwały Nr XXVIII/193/17
Rady Gminy Dywity
z dnia 21 marca 2017 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DYWITY NA LATA 2017-2020

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	20
5. Relacje programu opieki nad zabytkami gminy Dywity z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	24
6. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	34
7. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego gminy Dywity	51
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Dywity. Analiza szans i zagrożeń	60
9. Założenia programowe i zadania programu opieki nad zabytkami	63
10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	66
11. Źródła finansowania opieki nad zabytkami	68
12. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	88

1. WSTĘP

Celem opracowania programu opieki nad zabytkami gminy Dywity na lata 2017-2020 jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jej granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446). Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego – Gminny Program Zabytków, przygotowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, jak również jego promocja wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, począwszy od poziomu podstawowego oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyspieszenia rozwoju społeczno – gospodarczego gminy. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest pierwszym dokumentem tego rodzaju opracowanym dla gminy Dywity. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2017-2020 działania podejmowane w jego ramach, będą dotyczyły przede wszystkim działań określanych jako „miękkie”, tj. działań o charakterze nieinwestycyjnym. Celem ich jest przede wszystkim promocja gminy i jej dziedzictwa kulturowego, jak również edukacja dotycząca opieki nad zabytkami połączona z wydarzeniami o charakterze historycznym. Mają one stanowić podstawę do działań podejmowanych w kolejnych okresach programowych, gdy świadomość w zakresie ochrony zabytków będzie większa.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną obowiązku wykonania programu opieki nad zabytkami gminy Dywity na lata 2017 - 2020 jest *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.):

Art. 87. 1. **Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.**

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.). Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień

kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85 z późniejszymi zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,

- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
 - 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
 - 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
 - 4. składowania lub magazynowania odpadów.
2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2/ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3/ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego. Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje – z jednej strony – obowiązki ciążące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku;
- 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie;
- 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26.

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28.

Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia; 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Art. 31.

1a. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

- 1) roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
- 2) roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego – jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

2. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, o których mowa w ust. 1a, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. 3. Egzemplarz dokumentacji badań, o których mowa w ust. 1, podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

W przypadku podejmowania uzgodnionych w organem ochrony zabytków działań przy obiektach zabytkowych, przy wyborze wykonawcy tych prac należy kierować się Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań

architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2015 r. poz. 1789).

Ponadto, cytowana ustawa nakłada na obywateli obowiązki wynikające z przypadkowych odkryć stanowisk archeologicznych.

Art. 32.

1. Kto, w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkrył przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1 pkt 3.

3. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany w terminie 5 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 i ust. 2, dokonać oględzin odkrytego przedmiotu.

4. Jeżeli w terminie, określonym w ust. 3, wojewódzki konserwator zabytków nie dokona oględzin odkrytego przedmiotu, przerwane roboty mogą być kontynuowane.

5. Po dokonaniu oględzin odkrytego przedmiotu wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- 1) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot nie jest zabytkiem;
- 2) pozwalającą na kontynuację przerwanych robót, jeżeli odkryty przedmiot jest zabytkiem, a kontynuacja robót nie doprowadzi do jego zniszczenia lub uszkodzenia;
- 3) nakazującą dalsze wstrzymanie robót i przeprowadzenie, na koszt osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej finansującej te roboty, badań archeologicznych w niezbędnym zakresie.

6. Roboty nie mogą być wstrzymane na okres dłuższy niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

7. Jeżeli w trakcie badań archeologicznych zostanie odkryty zabytek posiadający wyjątkową wartość, wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o przedłużeniu okresu wstrzymania robót. Okres wstrzymania robót nie może być jednak dłuższy niż 6 miesięcy od dnia doręczenia decyzji, o której mowa w ust. 5 pkt 3.

8. Po zakończeniu badań archeologicznych, o których mowa w ust. 5 pkt 3, wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję pozwalającą na kontynuację przerwanych robót.

Art. 33

1. Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

2. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany niezwłocznie, nie dłużej niż w terminie 3 dni, przekazać wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjęte zawiadomienie, o którym mowa w ust. 1.

3. W terminie 3 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, o którym mowa w ust. 1 i 2, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, zorganizować badania archeologiczne.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1515 z późn. zm.) zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r., poz. 199),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2016 r., poz. 290).

Art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 tej ustawy wskazuje, że obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymać w należyтым stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczać do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Katalog działań budowlanych w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają art. 29, 29a, 30 i 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7w/w ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 30, ust. 2:

W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 266),

- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2015 r, poz. 1651 z późn. zm.),

Prace polegające na usunięciu drzew i krzewów wchodzi w zakres prac wymagających uzyskania zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów działając na podstawie art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 ze zm.), natomiast zakres prac pielęgnacyjnych polegających na przycięciu konarów wchodzi w katalog działań konserwatorskich i wymaga uzyskania pozwolenia wg paragrafu 3 pkt. w rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. z 2015 r., poz. 1789), na które należy uzyskać odrębną decyzję. Zgodnie z art. 87a. ust. 1. ustawy o ochronie przyrody, prace ziemne oraz inne prace wykonywane ręcznie, z wykorzystaniem sprzętu mechanicznego lub urządzeń technicznych, wykonywane w obrębie korzeni, pnia lub korony drzewa lub w obrębie korzeni lub pędów krzewu, przeprowadza się w sposób najmniej szkodzący drzewom lub krzewom, a zgodnie z ust. 2 prace w obrębie korony drzewa nie mogą prowadzić do usunięcia gałęzi w wymiarze przekraczającym 30% korony, która rozwinęła się w całym okresie rozwoju drzewa, chyba, że mają na celu: 1) usunięcie gałęzi obumarłych lub nadłamanych; 2) utrzymanie uformowanego kształtu korony drzewa; 3) wykonanie specjalistycznego zabiegu w celu przywrócenia statyki drzewa. Zgodnie z ust. 3 tegoż artykułu, zabieg o którym mowa w ust. 2 pkt 3 wykonuje się na podstawie dokumentacji, w tym dokumentacji fotograficznej, wskazującej na konieczność przeprowadzenia takiego zabiegu. Dokumentację przechowuje się przez okres 5 lat od końca roku, w którym wykonano zabieg. Zgodnie z ust. 4 tegoż art. usunięcie gałęzi w wymiarze przekraczającym 30% korony, która rozwinęła się w całym okresie rozwoju drzewa, w celu innym niż określony w ust. 2, stanowi uszkodzenie drzewa. Zgodnie z ust. 5 tegoż art. usunięcie gałęzi w wymiarze przekraczającym 50% korony, która rozwinęła się w całym okresie rozwoju drzewa, w celu innymi niż określony w ust. 2, stanowi zniszczenie drzewa. Zgodnie z ust. 6 tegoż art. przepisu ust. 2 nie stosuje się do drzew, o których mowa w art. 83f ust. 1. Zgodnie z ust. 7 tegoż artykułu, minister właściwy do spraw ochrony środowiska może określić, w drodze rozporządzenia, metody wykonywania prac, o których mowa w ust. 1, kierując się potrzebą zapewnienia wykonywania prac w sposób najmniej szkodzący drzewom lub krzewom.

Zgodnie z art. 131 ust. 6 w/w ustawy o ochronie przyrody, kto wykonuje prace ziemne oraz inne prace związane z wykorzystaniem sprzętu mechanicznego lub urządzeń technicznych w obrębie bryły korzeniowej drzew lub krzewów na terenach zieleni lub zadrzewieniach w sposób znacząco szkodzący drzewom lub krzewom, podlega karze aresztu albo grzywny.

- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 65),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 337 ze zm.),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1255 z późn. zm.),
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r., Nr 30,poz. 259),
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. z 2004 r., Nr 71, poz. 650),
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510),
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r., Nr 124, poz. 1304),
- rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661),
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153),
- rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r., Nr 112, poz. 940),
- rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 201 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r., poz. 110),
- rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 979),

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone

w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2016 r., poz. 352),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2013 r., poz. 829).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r., poz. 1446 z późn. zm.).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*

Art. 84 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Założenia do programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

1. zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
2. zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
3. zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
4. zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
5. zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
6. zasady odwracalności metod i materiałów,
7. zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów – pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Założenia do programu krajowego określiły priorytety:

A/ w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
2. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
3. Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
4. Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
5. Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
6. Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
7. Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
8. Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

B/ w zakresie działań o charakterze systemowym:

1. Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
2. Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

C/ w zakresie systemu finansowania:

Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

D/ w zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

1. Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
2. Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
3. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

E/ w zakresie kształcenia i edukacji:

1. Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
2. Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
3. Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

F/ w zakresie współpracy międzynarodowej:

1. Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
2. Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupelnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020*

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej Strategii

Rozwoju Kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Narodowy Program Kultury określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego. Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony

i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Zawiera ona również ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego

Przyjęte zostały następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju oraz z Krajowym Programem Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na Lata 2014-2017. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

5. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DYWITY Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

5.1. Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2019

Program opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2016-2019 został przyjęty uchwałą nr XVIII/426/16 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 czerwca 2016 r.

Ideą opracowania programu opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. W celu realizacji idei opracowania, w/w program ustalił podstawowe zakresy podejmowanych działań, zmierzających do ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego województwa:

Cel 1: Zespolenie i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego. Realizacja celu poprzez:

- 1) Uwzględnianie uwarunkowań ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego zabytków, w polityce rozwoju województwa.
- 2) Dążenie do zwiększenia zaangażowania sektora prywatnego w rewaloryzację obiektów zabytkowych.
- 3) Budowanie kapitału społecznego poprzez aktywizację i wspieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z ochroną zabytków (konkursy, powierzanie ściśle określonych zadań, wsparcie finansowe dla projektów itp.).
- 4) Wspieranie inicjatyw lokalnych zmierzających do tworzenia np. niewielkich skansenów lub izb pamięci w zabytkowych obiektach, na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Cel 2: Dążenie do utrzymania obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego. Realizacja celu poprzez:

- 1) Wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m.in.: postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania kompleksowych dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym.
- 2) Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania.

3) Dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi – wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych.

4) Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach.

5) Wypracowanie programu wspomagania finansowego długofalowych działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków regionu, ze szczególnym uwzględnieniem:

a) Opieki nad gotycką architekturą ceglana. Gotycka architektura ceglana jest wyjątkowym w skali kraju przykładem kompleksowo zachowanej architektury średniowiecznej, wyróżniającej się znakomitym poziomem artystycznym oraz zachowaniem autentycznej substancji zabytkowej. Jest jednym z najważniejszych wyróżników odrębności regionalnej Warmii i Mazur. Obejmuje zespół obiektów o różnorodnej funkcji i skali: zamki obronne, kościoły i kaplice, ratusze, bramy i mury obronne. Wszystkie te aspekty decydują o wyjątkowej wartości artystycznej i historycznej zachowanych obiektów, ważnych rangą nie tylko w skali kraju, ale również na tle sztuki europejskiej. Ważne są także możliwości wykorzystania ich (uwzględniając ich właściwą ochronę, konserwację, promocję) w rozwoju turystyki.

b) Działania w zakresie odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w. Historyczne ośrodki miejskie Warmii i Mazur, mimo zniszczeń i przeobrażeń zachodzących na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, zachowały do dnia dzisiejszego zabytkową strukturę. Większość z nich posiada czytelny układ przestrzenny, często o genezie średniowiecznej. Stosunkowo wiele ośrodków zachowało zespoły historycznej zabudowy, zarówno w obrębie centrów staromiejskich, jak i XIX- i XX-wiecznych dzielnic. Istnieje konieczność rewaloryzacji zespołów miejskich z zachowaniem ich walorów historycznych i kulturowych, przy zapewnieniu im właściwych funkcji oraz zapobieganiu zagrożeniom wynikającym z nasilonego ruchu inwestycyjnego.

c) Opieki nad dziedzictwem wiejskim. Dziedzictwo wiejskie woj. warmińsko-mazurskiego obejmuje zachowane historyczne układy przestrzenne wsi i osiedli wiejskich, formy zagospodarowania przestrzeni publicznej, architekturę sakralną i cmentarze, rozplanowanie i kształt zagród oraz tradycyjną, drewnianą i murowaną zabudowę. W skali kraju jest to stosunkowo dobrze i czytelnie zachowany sposób kształtowania i zagospodarowania przestrzeni wiejskiej. Wyrazistość i odrębność kulturowego krajobrazu wiejskiego może służyć budowaniu regionalnej tożsamości.

d) Opieki nad obiektami architektury użyteczności publicznej Architektura użyteczności publicznej ma szczególną rangę w pejzażu miast i wsi. Jest przykładem świadomego kształtowania ładu przestrzennego oraz szczególnej dbałości o formy architektoniczne. Na terenie woj. warmińsko-mazurskiego znajduje się wiele stosunkowo dobrze zachowanych obiektów tego typu. Są to zarówno ratusze i budynki stanowiące siedziby lokalnej administracji i urzędów, jak również szkoły, dworce

kolejowe, leśniczówki, zespoły koszarowe. Program przewiduje wspieranie rewitalizacji oraz działań zmierzających do zachowania zabytkowych obiektów i/lub ich układów z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji.

e) Opieki nad obiektami architektury przemysłowej i zabytków techniki Architektura przemysłowa oraz zabytki techniki są ważnym elementem dziedzictwa materialnego. Na obszarze woj. warmińsko-mazurskiego zachowało się ich stosunkowo niewiele. Związane jest to zarówno z typowo rolniczym charakterem regionu, jak również z funkcjonującym jeszcze do niedawna przeświadczeniem o ich niewielkiej wartości historycznej. Wiele obiektów uległo zniszczeniu lub zostało całkowicie przekształconych w ciągu ostatnich dziesięcioleci. Stąd konieczność ochrony istniejących jeszcze obiektów i zespołów. Są one niewątpliwie świadectwem rozwoju techniki i myśli inżynierskiej, jak również bardzo często przykładem dbałości nie tylko o funkcję, ale też formę estetyczną. Program przewiduje wspieranie rewitalizacji oraz działań zmierzających do zachowania zabytkowych obiektów i/lub ich układów z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji.

f) Opieki nad zabytkowymi zespołami dworsko-parkowymi Na terenie woj. warmińsko-mazurskiego występuje duża liczba dawnych majątków ziemskich obejmujących siedziby mieszkalne (pałac, dwór), założenia parkowe, folwark (często z wsią folwarczną) oraz mniejsze folwarki i obiekty przemysłowe (tartaki, gorzelnie, młyny itp.). W szczególnych przypadkach były one świadomie komponowane w obrębie całych, wielohektarowych dóbr ziemskich (rozmszczenie zespołów zabudowy, układ pól, lasów i zadrzewień, sieć alei przydrożnych). Są charakterystycznym i wyróżniającym elementem kształtowania otwartego krajobrazu i stanowią istotny zasób dla rozwoju gospodarki i turystyki. Istnieje konieczność rewaloryzacji zespołów dworsko-pałacowych z zachowaniem ich walorów historycznych, przy zapewnieniu im właściwych funkcji oraz zapobieganiu zagrożeniom wynikającym z wtórnych podziałów.

g) Opieki nad alejami przydrożnymi Aleje przydrożne woj. warmińsko-mazurskiego są zachowanym, unikalnym przykładem zagospodarowania przestrzeni publicznej w skali europejskiej. Ich wielorakie funkcje (przyrodnicze, kulturowe, komunikacyjne) są aktualne do czasów dzisiejszych. Są świadectwem kompleksowego zagospodarowania przestrzeni, wyróżnikiem krajobrazu kulturowego Warmii i Mazur. W związku z rosnącym natężeniem ruchu kołowego następuje proces ich zanikania. Konieczne jest wspieranie działań w celu zachowania charakterystycznych i najcenniejszych alei przydrożnych.

h) Opieki nad sanktuariami pielgrzymkowymi. Sanktuaria pielgrzymkowe należą do najbardziej charakterystycznych elementów pejzażu sakralnego katolickiej Warmii. Rozkwit tej architektury przypada na czasy baroku, a kończy się w XIX wieku. Założenia te choć różnorodne w formie i stylu łączy analogiczna funkcja, a w większości również typ przestrzenno-funkcjonalny, tj. kościół otoczony krążgankami lub murem z narożnymi kaplicami, kompozycyjnie powiązany z

otaczającym krajobrazem. Założenia te stanowią przykład architektury i wystroju o wysokiej randze artystycznej oraz wybitnym znaczeniu historycznym. Konieczne jest wspomaganie działań przy konserwacji i restauracji obiektów.

i) Opieki nad obiektami architektury sakralnej XIX i XX wieku Czasy najnowsze, to jest XIX i pierwsza połowa XX wieku to kolejny po fazie gotyckiej rozkwit architektury sakralnej, zarówno pod względem skali tego zjawiska, jak też rangi artystycznej wznoszonych budowli. Budowle te charakteryzuje z jednej strony umiejętność wykorzystania tradycyjnych, historycznych wzorców architektonicznych, z drugiej nowe, a czasami nowoczesne, jak w przypadku modernizmu, rozwiązania architektoniczne. Architektura ta jest jednym z najbardziej charakterystycznych zjawisk rozwoju sztuki sakralnej w regionie. Program przewiduje wspomaganie działań przy konserwacji i restauracji obiektów.

j) Opieki nad kapliczkami i krzyżami przydrożnymi. Krzyże i kapliczki przydrożne, charakterystyczny element krajobrazu Warmii, stanowią świadectwo kulturowej i religijnej odrębności tej krainy. Ich liczba (ok. 1500 kapliczek) oraz skala występowania w poszczególnych miejscowościach (od 2 do nawet 10 w jednej wsi) świadczą o randze i roli tych obiektów. Są one zatem ważnym i charakterystycznym elementem codzienności i tradycji religijnej dawnych mieszkańców regionu. Przewidziane jest wspomaganie działań przy konserwacji i restauracji obiektów.

Cel 3: Opieka nad zabytkami ruchomymi. Realizacja celu poprzez:

- 1) Wspieranie działań zmierzających do podejmowania prac konserwatorskich przy tego typu obiektach.
- 2) Wspieranie programów badawczych mających na celu pełne rozpoznanie istniejącego w województwie zasobu.
- 3) Inicjowanie i wspieranie badań konserwatorskich poprzedzających właściwe prace konserwatorskie.
- 4) Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy obiektach o znaczącej wartości artystycznej, historycznej lub naukowej.
- 5) Wspieranie inicjatyw zmierzających do publicznej prezentacji obiektów zabytkowych znajdujących się w zbiorach prywatnych lub w zbiorach publicznych na co dzień niedostępnych (w formie wystaw czasowych, incydentalnych pokazów, „dni otwartych” itp.).
- 6) Wspieranie i dofinansowywanie inicjatyw upowszechniających wiedzę na temat zabytków ruchomych.

Cel 4: Stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności muzealnej. Realizacja celu poprzez:

- 1) Dbałość o zapewnienie właściwej kadry muzealnej.

- 2) Zapewnienie odpowiedniej powierzchni magazynowej i wystawienniczej, nowoczesnej infrastruktury technicznej przy budowie, remontach i wyposażaniu działów muzealnych (m.in. systemów informatycznych, magazynowych, antywłamaniowych, przeciwpożarowych, klimatyzacyjnych, oświetleniowych) wraz z okresową oceną stopnia ich racjonalnego wykorzystania.
- 3) Podejmowanie działań zmierzających do wyodrębnienia funduszy celowych przeznaczonych na zakup i konserwację muzealiów, uruchamianych również w trybie konkursowym.
- 4) Wprowadzenie cyklicznych, premiowanych konkursów na najciekawszy projekt lub/i na nową ekspozycję muzealną, np. pod auspicjami marszałka województwa.
- 5) Wsparcie organizacji objazdów studyjnych do muzeów, które wprowadziły nowe praktyki ekspozycji i edukacji muzealnej.
- 6) Wdrażanie programów i projektów badawczych stanowiących podstawową, statutową działalność muzeów, z którego wynika działalność wystawiennicza i oświatowa.
- 7) Wspieranie działań na rzecz zawiązywania wzajemnych kontaktów zarówno między samymi placówkami muzealnymi, jak i szerzej, między nimi a placówkami kultury, fundacjami, stowarzyszeniami oraz ogółem społeczeństwa.
- 8) Wspólne działania muzeów województwa w ramach „warmińsko-mazurskiego portalu muzealnego”.
- 9) Wspieranie istniejących placówek muzealnych w zakresie tworzenia specjalizacji np. związanych z dawnym rzemiosłem, techniką, przemysłem, rozwojem regionalnym.
- 10) Wspieranie muzeów polegające na unowocześnieniu form ich działania.

Cel 5: Opieka nad archeologicznym dziedzictwem województwa warmińsko-mazurskiego.

Realizacja celu poprzez:

- 1) Edukację i popularyzację w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego poprzez organizacje plenerowych festynów i pokazów, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych itp.
- 2) Wspieranie rewitalizacji zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych.
- 3) Wspieranie działań zmierzających do podejmowania prac konserwatorskich przy archeologicznych zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.
- 4) Podjęcie działań na rzecz powołania muzeum archeologicznego – nowoczesnej placówki o randze wojewódzkiej o odpowiednim zapleczu magazynowym, której zadaniem byłoby m.in. systematyczne gromadzenia i eksponowanie pozyskiwanych w trakcie badań materiałów zabytkowych, a także ich konserwację i digitalizację.
- 5) Wspieranie działań zmierzających do utworzenia parków kulturowych, działających w oparciu o zabytki archeologiczne.

Cel 6. Ochrona dziedzictwa niematerialnego. Realizacja celu poprzez:

1) Prowadzenie działań z zakresu ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego Warmii i Mazur zgodnie z wymogami Konwencji UNESCO w Sprawie Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego z 17 października 2003 roku, w następujących obszarach:

- a) ustnych tradycji i form wyrazu, włączając w to język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) sztuk performatywnych,
- c) społecznych zwyczajów, rytuałów oraz uroczystości świątecznych,
- d) wiedzy o przyrodzie i wszechświecie oraz związanej z nią praktyką,
- e) rzemiosła tradycyjnego.

2) Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do:

- a) identyfikacji,
- b) prowadzenia prac badawczych,
- c) dokumentowania,
- d) zachowania, zabezpieczania, rewitalizacji,
- e) promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego Warmii i Mazur.

3) Współdziałanie z właściwymi organami administracji rządowej oraz jednostkami samorządu terytorialnego.

4) Nadzór nad realizacją zadań z zakresu ochrony niematerialnych dóbr kultury.

5) Współdziałanie z instytucjami kultury, organizacjami pozarządowymi, grupami społecznymi i osobami fizycznymi działającymi w obszarze niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

6) Inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego Warmii i Mazur.

Cel 7. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego. Realizacja celu poprzez:

1) Prowadzenie działań promujących województwo, jako region o szczególnych zasobach i walorach dziedzictwa kulturowego, z wykorzystaniem m.in. istniejących produktów turystycznych (Kanał Elbląski, Bitwa pod Grunwaldem, Frombork – Zespół Wzgórza Katedralnego), szlaków turystycznych, działalności muzeów, wyróżników kulturowych regionu (architektury gotyckiej, sanktuariów pielgrzymkowych, architektury obronnej, kapliczek, historycznej infrastruktury: drogowej, kolejowej i wodnej, itd.), wzorowych przykładów rewaloryzacji i adaptacji obiektów zabytkowych.

2) Zwiększanie atrakcyjności form działania muzeów.

3) Tworzenie warunków dla funkcjonowania portali internetowych o wielowątkowym profilu informacyjnym na temat dziedzictwa kulturowego regionu (m.in. możliwie pełne informacje turystyczne, informacje, imprezach kulturalnych, galeriach, wystawach, działających stowarzyszeniach, firmach projektowych i budowlanych zaangażowanych w ochronę zabytków).

- 4) Działania wspierające wykorzystywanie obiektów zabytkowych (zwłaszcza nieużytkowanych) dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej.
- 5) Propagowanie wiedzy i edukacja w zakresie historii oraz dziedzictwa i krajobrazu kulturowego regionu, na różnych szczeblach (jednostki samorządu terytorialnego, szkoły, turyści itp.).
- 6) Wspieranie wydawania wydawnictw poświęconych dziedzictwu kulturowemu regionu.
- 7) Promowanie i wspieranie przywracania lub utrzymywania w obiektach pierwotnych, historycznych funkcji.
- 8) Współdziałanie w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, o zasięgu regionalnym, promujących dziedzictwo kulturowe.
- 9) Promowanie szlaków turystycznych o znaczeniu regionalnym, wyznaczonych w oparciu o najcenniejsze obiekty zabytkowe regionu.
- 10) Podejmowanie działań w otoczeniu szlaków turystycznych poprzez m.in. oznakowanie nowych atrakcji i obiektów zabytkowych, realizację niezbędnego zagospodarowania turystycznego oraz uwzględnianie punktów stykowych szlaków,
- 11) Współorganizacja i rozszerzenie formuły Europejskich Dni Dziedzictwa.

5.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego.

Program opieki nad zabytkami gminy Dywity zgodny jest z wyznaczonymi w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego (uchwała nr VII/164/15 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 27 maja 2015 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego dotyczą:

- a) Ochronę różnorodności i odrębności kulturowej poszczególnych obszarów województwa, między innymi poprzez odpowiednie zapisy w dokumentach planistycznych i strategiczno-programowych różnej rangi,
- b) Efektywne i racjonalne zagospodarowanie obiektów zabytkowych, dopuszczenie nowych funkcji do obiektów zabytkowych, pod warunkiem wykluczenia rozwiązań dysharmonijnych,

- c) Promowanie i wspieranie, także materialne, zagospodarowania obiektów zabytkowych na różne cele publiczne, z wykorzystaniem dostępnych źródeł finansowania. Wypracowanie rozwiązań systemowych w tym zakresie, z udziałem wszystkich kompetentnych podmiotów,
- d) Podtrzymywanie tradycji miejsca, kontynuację rozwiązań historycznych bądź nawiązanie do nich,
- e) Ochronę ekspozycji zabytkowych panoram i sylwet miast oraz zespołów zabytkowych, zachowanie historycznych dominant krajobrazowych,
- f) Ochronę obszarową miejsc o wysokich walorach krajobrazu kulturowego i przeciwdziałanie procesom jego degradacji. Szczególne znaczenie ze względu na swą unikatowość mają obszary: Żuławy, strefa Kanału Elbląskiego, wybrzeże Zalewu Wiślanego z krawędzią Wysoczyzny Elbląskiej, Północna Warmia oraz obszar Wielkich Jezior Mazurskich, a także Krajobraz Oberlandzki, Ziemia Lubawska i Poborze
- g) Ochronę i zachowanie dóbr kultury współczesnej, podkreślających specyficzne, współczesne cechy krajobrazu kulturowego regionu. Szczególne znaczenie mają tu obiekty i zespoły architektoniczne w Olsztynie (planetarium, BWA, hala Urania) oraz w Elblągu (zespół zabudowy starego miasta – retrowersja oraz centrum kultury Światowid).

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego będzie obejmowało przede wszystkim:

- a) Ochronę i utrzymanie: zamków i warowni średniowiecznych, zespołów zabytkowych, miast historycznych i układów urbanistycznych, zabytków techniki, założeń pałacowo-parkowych, fortyfikacji nowożytnych, historycznych zespołów pielgrzymkowych, miejsc wydarzeń historycznych, wsi historycznych, zabytków archeologicznych,
- b) Pełną realizację programów opieki nad zabytkami, w tym „Programu opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2012-2015”,
- c) Utworzenie parków kulturowych, obejmujących szczególnie cenne elementy dziedzictwa kulturowego regionu – założenia pałacowo-parkowe, wsie historyczne, fortyfikacje nowożytne, budowle inżynierskie i zabytki archeologiczne,
- d) Podwyższenie rangi ochrony prawnej innych obiektów i zespołów zabytkowych o wyjątkowych i unikatowych walorach,
- e) Rewitalizację zabytkowych zespołów urbanistycznych, ruralistycznych, przemysłowych i powojaskowych,
- f) Zachowanie, utrzymywanie i uporządkowanie zabytkowych cmentarzy wraz z zachowanymi zespołami zieleni komponowanej i elementami sztuki sepulkralnej. Obiekty te stanowią ważny

element dziedzictwa regionu, świadczący o jego wielokulturowości, i który jest przedmiotem zainteresowania turystów krajowych i zagranicznych,

- g) Zarządzanie zasobem zabytków archeologicznych w celu zapewnienia im przetrwania, udostępnienie obiektów archeologicznych o walorach krajobrazowych i ekspozycyjnych, jak np.: Pola Grunwaldzkie, wybrane grodziska (np.: Gardyny, Iława – Wielka Żuława, Święty Gaj, Pasym, Janiki Wielkie, Skomack Wielki) i osady (np. osada Truso w Janowie), kurhany i cmentarzyska kurhanowe (np.: Piórkowo, Weklice, Wieprz, Gródki, Nowa Wieś Wielka i inne) przez opracowanie planów ochrony i udostępnienia poszczególnych obiektów, utworzenie szlaków dziedzictwa archeologicznego oraz parków kulturowych, z zachowaniem zasad harmonijnego wkomponowania i wyeksponowania obiektów w krajobrazie danego obszaru,
- h) Podjęcie działań w celu rozpoczęcia procedury zakwalifikowania Kanału Elbląskiego wraz z otaczającym go krajobrazem na listę światowego dziedzictwa UNESCO,
- i) Podjęcie działań w celu uznania za pomniki historii sanktuariów pielgrzymkowych w Świętej Lipce i Stoczku Klasztornym, oraz określenie możliwości wprowadzenia na tę listę: miasta Reszel, zamków w Olsztynie i Lidzbarku Warmińskim oraz Twierdzy Boyen w Giżycku.

5.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku

Założenia programu opieki nad zabytkami gminy Dywity odwołują się do ogólnych treści przyjętych w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do 2025 roku (uchwalonej przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwałą nr XXXVIII/553/13 z dnia 25 czerwca 2013 r.). W/w dokument nie zajmuje się w stopniu szczegółowym zagadnieniami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami. Zakłada jednak rozwój, konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury jako czynnik powiązany z rozwojem produktów turystycznych, zwłaszcza urozmaiceniem oferty w zakresie turystyki kulturowej. Wskazuje także na potrzebę włączenia obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej poprzez rozszerzenie w programach nauczania historii regionu zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego.

5.4. Plan rozwoju lokalnego powiatu olsztyńskiego na lata 2004-2013

Plan rozwoju lokalnego powiatu olsztyńskiego na lata 2004-2013 został przyjęty uchwałą nr XIV/156/2004 Rady Powiatu Olsztyńskiego z dnia 28 czerwca 2004 r. Założenia w/w dokumentu

były realizowane do 2013 r. Do chwili obecnej, nie uchwalono adekwatnego dokumentu, który miałby obowiązywać od 2014 r.

6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO (RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DYWITY Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY)

6.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dywity

W/w dokument zawiera zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez strefy ochrony konserwatorskiej. Strefy ochrony konserwatorskiej oraz wykaz obiektów i układów wymagających ochrony podano w omawianym dokumencie na podstawie „Studium wartości kulturowych gminy Dywity”, które opracowano w październiku 1999 roku przez zespół w składzie: mgr Wiktor Knercer, mgr Barbara Zalewska, arch. krajobrazu Marzena Zwierowicz.

Zakres i sposób ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Dywity określono w postaci stref ochrony konserwatorskiej; A – ochrony pełnej, B – ochrony pośredniej, E – ochrony ekspozycji, K – ochrony krajobrazu oraz W - obszaru podlegającego rygorom ochrony archeologicznej ze względu na znaczne nasycenie śladami kultury materialnej, a także terenu nierozpoznanego pod względem archeologicznym.

Strefa A – pełnej ochrony konserwatorskiej – obejmuje obiekty lub obszary szczególnie wartościowe o bardzo dobrze lub dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania formy, substancji zabytkowej, treści historycznej i w miarę możliwości funkcji obiektów. W strefie tej zakłada się bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Dodatkowo tą strefą ochrony objęto zachowane aleje przydrożne oraz ślady alei, ze wskazaniem do rekonstrukcji. W strefie A należy objąć ochroną historyczny układ przestrzenny tj. rozplanowanie dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz ruralistycznych i kompozycji zieleni. Działania konserwatorskie w strefie A obejmują:

- konserwację zachowanych głównych elementów układu przestrzennego oraz dążenia do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenia historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki ustalone przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- zmiany historycznych nawierzchni dróg oraz zmiany i korekty przebiegu dróg wymaga uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;

- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych oraz nawiązania formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej;
- pożądane jest usunięcie lub przebudowa elementów dysharmonijnych;
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych obiektów i nawiązanie do ich programu historycznego oraz eliminację funkcji uciążliwych.

Strefa B – pośredniej ochrony konserwatorskiej – obejmuje ochronę układu przestrzennego i elementów jednostek osadniczych o wyróżniających się wartościach kulturowo – krajobrazowych. Obowiązuje zachowanie charakteru i skali obiektu z możliwością wprowadzania nowych elementów z zachowaniem tradycyjnych form oraz kontynuacji istniejącego układu. W strefie należy dbać o:

- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania przestrzennego (układu dróg, sposobu kształtowania wnętrz, wykorzystania naturalnych walorów krajobrazowych, rozłogu pól);
- prowadzenie remontów z zastosowaniem zasady dostosowania współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów;
- dostosowanie nowej zabudowy do istniejącej historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali, bryły, rozwiązań konstrukcyjnych i materiałowych zabudowy;
- dążenie do zlikwidowania uciążliwych funkcji i negatywnych dominant architektonicznych;
- dążenie do uporządkowania brył i elewacji (zharmonizowanie przybudówek, wprowadzenie dachów o lokalnej, historycznej genezie, zachowanie jednorodności oraz historycznego pokrycia dachu, zachowania i odtworzenia detalu architektonicznego, kolorystyki, historycznych podziałów stolarki okiennej, utrzymania pierwotnych kształtów przepruć okiennych).

Strefa W – bezwzględnej ochrony archeologicznej – dotyczy zlokalizowanych stanowisk archeologicznych posiadających własną formę krajobrazową, np. grodziska i kurhany oraz określa teren, na którym obowiązuje całkowity zakaz lokalizacji inwestycji trwałych i tymczasowych. Dodatkowo wprowadzono strefę ochrony archeologicznej, która obejmuje teren o potwierdzonej metryce średniowiecznej, na którym wszelkie inwestycje należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Strefa K – ochrony krajobrazu kulturowego – obejmuje teren krajobrazu integralnego związanego z zespołem zabytkowym znajdujące się w jego otoczeniu lub obszary o ukształtowanym, w wyniku działalności ludzkiej, charakterystycznym wyglądzie. Działania konserwatorskie w strefie K obejmują:

- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem;
- ochronę krajobrazu naturalnego związanego kompozycyjnie z historycznym założeniem;

- ochronę form i sposobu użytkowania terenów takich jak: rozłogi pól, układ dróg, układ wodny (cieki wodne, stawy), zadrzewień śródpolnych, alei i szpalerów drzew. W założeniach planistycznych nowych dróg należy uwzględniać ww walory krajobrazu kulturowego;
- nową zabudowę należy poddać szczególnym rygorom odnośnie gabarytów i sposobów kształtowania bryły;
- wskazane jest zlikwidowanie elementów dysharmonijnych.

Strefa E – ochrony ekspozycji – obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania historycznych układów przestrzennych lub obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych. Dotyczy to wyznaczania terenów wyłączonych spod zabudowy lub określenie jej nieprzekraczalnych gabarytów. Zaleca się opracowanie studiów widokowych, krajobrazowo – architektonicznych jako materiał wejściowy do opracowania planów miejscowych. W obrębie wyżej wymienionych poszczególnych stref przewiduje się działania konserwatorskie w różnym zakresie:

- ochrony (dot. istniejących walorów zachowanych w dobrym stanie);
- konserwacji (dot. przywrócenia właściwego stanu zachowania walorów układu lub elementów historycznych);
- rewaloryzacji – przywrócenia właściwego stanu przekształconych układów i elementów historycznych, odtworzenie zniszczonych układów lub elementów historycznych.

Obiekty chronione i do objęcia ochroną konserwatorską:

Strefa A - pełna ochrona konserwatorska:

- Barkweda – cmentarz ewangelicki i rodowy z aleją lipową (rewaloryzacja);
- Brąswałd – wzgórze kościelne wraz z zabudową (ochrona i rewaloryzacja);
- Brąswałd – cmentarz parafialny (rewaloryzacja);
- Bukwałd - kościół filialny z przyległym terenem i cmentarzem parafialnym (ochrona i rewaloryzacja);
- Dywity - kościół parafialny z przyległym terenem (ochrona);
- Dywity - cmentarz parafialny (rewaloryzacja);
- Frączki - wzgórze kościelne wraz z zabudową i cmentarzem (rewaloryzacja);
- Gradki - teren parku dworskiego (rewaloryzacja i ochrona);
- Kieżliny - kościół parafialny wraz z przyległym terenem (ochrona);
- Nowe Włóki - kościół filialny (ochrona);
- Nowe Włóki - cmentarz parafialny (rewaloryzacja);
- Pistki - park dworski (rewaloryzacja);
- Różnowo - park dworski (rewaloryzacja);
- Sętał - kościół parafialny z przyległym terenem (rewaloryzacja);

- Słupy - pałac wraz z nieprzekształconą częścią parku (rewaloryzacja);
- Tuławki - kościół, młyn z zajazdem i zajazd z terenem tworzącym centrum wsi (ochrona i rewaloryzacja);
- Tuławki - dawny ośrodek młodzieżowy (obecnie technikum rolnicze) z przyległym terenem (rewaloryzacja).

Pełna ochrona konserwatorska alei przydrożnych obejmuje nasadzenia z rekonstrukcją alei w pierwszej kolejności przy drogach głównych: - Olsztyn – Dywity – Spręcowo – Dobre Miasto - Olsztyn – Wadąg – Słupy – Gady – Tuławki – Gradki – Jesionowo - Różnowo – Dywity - Brąswałd – Barkweda – Bukwałd - Spręcowo – Sętał – Nowe Włoki – Tuławki – Szynowo. Ochrona konserwatorska alei przydrożnych z rekonstrukcją w drugiej kolejności obejmuje drogi lokalne i śródpolne.

Strefa B - pośredniej ochrony konserwatorskiej:

- Barkweda - teren folwarku z dawnym ogrodem (rewaloryzacja);
- Barkweda - tradycyjna zabudowa mieszkalna w obrębie siedliska (konserwacja);
- Barkweda - willa z dawnym ogrodem (rewaloryzacja);
- Barkweda - zespół dworca kolejowego (konserwacja);
- Brąswałd – historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (rewaloryzacja);
- Bukwałd - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (rewaloryzacja);
- Dąbrówka Wielka - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Dywity - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Frączki - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (rewaloryzacja);
- Gady - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja)
- Gradki - zespół folwarczny (konserwacja);
- Gradki - kolonijna zabudowa poparcelacyjna (konserwacja);
- Kieźliny - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Ługwałd - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Myki - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Nowe Włoki - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (rewaloryzacja)
- Pistki - zabudowa folwarczna (konserwacja);
- Plutki - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Redykajny - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Rozgity - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Różnowo - zabudowa folwarczna (konserwacja);
- Różnowo - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Sętał - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);

- Słupy - teren przekształconego parku pałacowego (rewaloryzacja);
- Spręcowo - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja);
- Szypry - teren przekształconego parku dworskiego (rewaloryzacja);
- Tuławki - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (rewaloryzacja);
- Wadąg - teren elektrowni wodnej z przyległym terenem (rewaloryzacja);
- Zalbki - historyczny układ ruralistyczny w granicach siedlisk (konserwacja).

Strefa K – ochrony krajobrazu:

- Barkweda - teren wokół miejscowości od strony północnej, wschodniej, południowej i zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych;
- Brąswałd – teren wokół miejscowości od strony północnej, wschodniej, południowej i zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych;
- Bukwałd - teren wokół miejscowości od strony południowej i zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych;
- Dąbrówka Wielka - teren wokół miejscowości od strony północnej w obrębie wnętrza krajobrazowych, zamkniętego bryłą wsi Nowe Włóki;
- Dywity - teren od strony południowej miejscowości wzdłuż kanału do jeziora Wadąg. Frączki - teren wokół miejscowości od strony północnej, wschodniej, południowej i zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych, od strony zachodniej zamknięty bryłą majątku Gradki;
- Gradki - teren wokół miejscowości od strony zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych, od strony wschodniej zamknięty bryłą wsi Frączki;
- Kieźliny - teren wokół miejscowości od strony południowej w obrębie wnętrza krajobrazowych, z włączeniem doliny rzeki Wadąg;
- Ługwałd - teren wokół miejscowości od strony zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowego z jeziorem;
- Myki - teren wokół miejscowości od strony wschodniej i południowej w obrębie wnętrza krajobrazowych z włączeniem doliny rzeki Wadąg i jeziora;
- Nowe Włóki - teren wokół miejscowości od strony południowej w obrębie wnętrza krajobrazowych, zamkniętych bryłą wsi Dąbrówka Wielka, od strony zachodniej zamkniętych bryłą wsi Sętał;
- Pistki - teren wokół miejscowości od strony wschodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych;
- Redykajny - teren wokół miejscowości od strony północnej, południowej w obrębie wnętrza krajobrazowych, związanych z doliną Łyny i niecką jeziora Redykajny;
- Różnowo - teren na południowy zachód od wsi i majątku, w obrębie wnętrza krajobrazowych z rozległym obniżeniem terenowym;
- Sętał - teren wokół miejscowości od strony północnej i wschodniej w obrębie rozległych wnętrza krajobrazowych, od strony wschodniej zamknięty bryłą wsi Nowe Włóki;

- Słupy - teren wokół miejscowości od strony północnej i wschodniej w obrębie wnętrza krajobrazowego związanego z jeziorem oraz od wschodu – z terenem dawnej części leśnej parku pałacowego;
- Spręcowo - teren wokół miejscowości od strony wschodniej i zachodniej obejmujący czytelny, dawny rozłóg pól;
- Szypry - teren wokół miejscowości od strony wschodniej i zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych związanych z jeziorem Wadąg;
- Zalbki - teren wokół miejscowości od strony północnej, wschodniej i zachodniej w obrębie wnętrza krajobrazowych związanych z doliną rzeki Wadąg.

Strefa E – ochrony ekspozycji:

- Brąswałd – historyczna bryła wsi od strony południowej, bryła wzgórza kościelnego od strony północnej;
- Bukwałd - historyczna bryła wsi od strony południowej;
- Dywity - historyczna bryła wsi od strony południowej;
- Frączki - historyczna bryła wsi od strony zachodniej, wschodniej i północnej;
- Gady - historyczna bryła wsi od strony południowej i północnej;
- Nowe Włóki - historyczna bryła wsi od strony południowo – zachodniej;
- Różnowo - historyczna bryła wsi od strony południowej, bryła majątku ziemskiego od strony południowo – wschodniej;
- Sętał - historyczna bryła wsi od strony zachodniej i północnej;
- Tuławki - widok na kościół wraz z otoczeniem od strony wschodniej, bryła byłego ośrodka młodzieżowego wraz z parkiem od strony południowej i zachodniej.

Strefa W – bezwzględnej ochrony archeologicznej: obejmująca tereny związane z następującymi stanowiskami archeologicznymi:

- kurhany w Bukwałdzie (AZP 22-60/10);
- osada bagienna, osada, cmentarzysko w Bukwałdzie (AZP 22-60/2, 22-60/70, 22060/71);
- cmentarzysko w Brąswałdzie (AZP 22-60/24);
- grodzisko i kurhan w Sętału (stanowisko I i II);
- grodzisko i gródek stożkowy w Słupach (AZP 22-61/1).

Ochrona archeologiczna – obszary wzdłuż rzek Łyny i Wadąg, na linii Bukwałd – Barkweda – Brąswałd – Redykajny – Dywity – Dągi – Słupy – Kieźliny – Wadąg – Myki – Zalbki.

Omawiane opracowanie w ciągu niemal 20 lat od uchwalenia uległo w wielu kwestiach dezaktualizacji. W przypadku opracowania nowego studium, należy zatem uwzględnić nowe przepisy oraz aktualny stan zabytków i ich ochrony, w nawiązaniu do art. 19 ust. 2 Ustawy o ochronie

zabytków i opiece nad zabytkami: „w przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie”.

Należy podkreślić, że obowiązujące studium posiada błędne zapisy szczególnie dotyczące zabytków archeologicznych, m.in. w pkt. 6.1:

- wskazano grodzisko i kurhan w Sętału (stanowisko I i II) – w przyszłym studium należy poprawić ten zapis na aktualny stan rozpoznania stanowisk archeologicznych we wsi Sętał: kurhan II: AZP 21-61/27 oraz dwa grodziska: A AZP 21-61/3 oraz III AZP 21-61/1;

- w zakresie wyznaczonej strefy ochrony W w obowiązującym studium uwzględniono wyłącznie stanowiska o własnej formie terenowej i stanowiska o metryce średniowiecznej. W przyszłym studium należy ten zapis rozszerzyć o stanowiska archeologiczne o metryce wcześniejszej albo podać szerszy przedział czasowy – jeśli takie stanowiska w gminie występują.

6.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Dywity obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

Lp.	Nazwa aktu i data jego podjęcia przez Radę Gminy Dywity	Tytuł planu	Dziennik urzędowy publikujący akt
1.	Uchwała Nr <u>XXVI/168/97</u> Rady Gminy Dywity z dnia 1 października 1997 r.	M.P.Z.P. zespołu zabudowy mieszkaniowej i usług turystycznych we wsi Spręcowo	Dz. U. Woj. Olsztyńskiego Nr 30, poz. 424 z dnia 31 października 1997 r.
2.	Uchwała Nr <u>XXV/165/97</u> Rady Gminy Dywity z dnia 2 września 1997 r.	Zmiana miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego wsi Dywity	Dz. U. Woj. Olsztyńskiego Nr 26/97, poz. 344 z dnia 19 września 1997 r.
3.	Uchwała Nr <u>XV/96/99</u> Rady Gminy Dywity z dnia 29 października 1999 r.	M.P.Z.P. zabudowy jednorodzinnej w obrębie geodezyjnym Kieźliny i Myki	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 78, poz. 1378 z roku 1999 r.
4.	Uchwała Nr <u>XX/139/2000</u> Rady Gminy Dywity z dnia 26 kwietnia 2000 r.	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Gminy Dywity w obrębach geodezyjnych: Ługwałd, Nowe Włóki, Redykajny, Myki, Dywity.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 33, poz. 501 z dnia 2 czerwca 2000 r.
5.	Uchwała Nr <u>XXX/181/01</u> Rady Gminy Dywity	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego

	<u>z dnia 16 marca 2001 r.</u>	przestrzennego Gminy Dywity w obrębie geodezyjnym Kieźliny i obrębie Dywity.	Nr 34, poz. 493 z dnia 26 kwietnia 2001 r.
6.	Uchwała <u>Nr XL/259/02 Rady Gminy Dywity z dnia 19 kwietnia 2002 r.</u>	Zmiana miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego wsi Dywity przy ul. Spółdzielczej dotycząca zabudowy mieszkalno-usługowej.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 67 z dnia 6 czerwca 2002 r.
7.	Uchwała <u>Nr X/67/03 Rady Gminy Dywity z dnia 21 października 2003 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Dywity w obrębie geodezyjnym Bukwałd.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 181, poz. 2191 z dnia 28 listopada 2003 r.
8.	Uchwała <u>Nr XXXI/198/05 Rady Gminy Dywity z dnia 2 grudnia 2005 r.</u>	M.P.Z.P. terenu budownictwa jednorodzinnego w obrębie geodezyjnym Różnowo gmina Dywity.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 70, poz. 1260 z dnia 30 maja 2006 r.
9.	Uchwała <u>Nr XXXIX/263/06 Rady Gminy Dywity z dnia 29 września 2006 r.</u>	M.P.Z.P. terenu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w miejscowości Myki.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 155, poz. 2288 z dnia 19 października 2006 r.
10.	Uchwała <u>Nr VIII/41/07 Rady Gminy Dywity z dnia 26 kwietnia 2007 r.</u>	M.P.Z.P. dla działki Nr 129 w obr. goedez. Ługwałd, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 85, poz. 1299 z dnia 13 czerwca 2007 r.
11.	Uchwała <u>Nr IX/47/07 Rady Gminy Dywity z dnia 29 maja 2007 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zatytułowanego "Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Dywity dz. nr 127/1 i 133 w obrębie geodezyjnym Zalbki".	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 113, poz. 1585 z dnia 1 sierpnia 2007 r.
12.	Uchwała <u>Nr XI/62/07 Rady Gminy Dywity z dnia 25 lipca 2007 r.</u>	M.P.Z.P. cmentarza przy Klasztorze Sióstr Karmelitanek Bosych w obrębie geodezyjnym Spręcowo.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 200, poz. 2572 z dnia 24 grudnia 2007 r.
13.	Uchwała <u>Nr XXXVI/243/06 Rady Gminy Dywity</u>	M.P.Z.P. korytarza ekologicznego rzeki Łyny na terenie gminy	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego

	<u>z dnia 11 lipca 2006 r.</u>	Dywity.	Nr 136, poz. 2078 z dnia 15 września 2006 r.
14.	Uchwała <u>Nr XVI/98/08</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 21 lutego 2008 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z niezbędnymi usługami w obrębie geodezyjnym Dywity pomiędzy ulicą Polną, Grzybową i Olsztyńską.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego Nr 65, poz. 1272 z dnia 24 kwietnia 2008 r.
15.	Uchwała <u>Nr XVI/99/08</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 21 lutego 2008 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej, jednorodzinnej w obrębie geodezyjnym Dywity w rozwidleniu drogi do Brąswałdu, a ul. Słoneczną.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego Nr 65, poz. 1273 z dnia 24 kwietnia 2008 r.
16.	Uchwała <u>Nr XIX/141/08</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 29 maja 2008 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej w obrębie geodezyjnym Różnowo gmina Dywity.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego Nr 121, poz. 2008 z dnia 5 sierpnia 2008 r.
17.	Uchwała <u>Nr XVII/117/08</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 18 marca 2008 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej, usługowej i infrastruktury technicznej na działkach nr 97-108 w obrębie geodezyjnym Myki.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego Nr 85, poz. 1568 z dnia 30 maja 2008 r.
18.	Uchwała <u>Nr XXI/165/08</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 września 2008 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkalno - usługowej na działkach nr 178/5, 178/6,179/2 w obrębie Ługwałd, gmina Dywity.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego Nr 172, poz. 2501 z dnia 5 listopada 2008 r.
19.	Uchwała <u>Nr XXV/208/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 9 lutego 2009 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego korytarza ekologicznego rzeki Łyny na terenie gminy Dywity.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego Nr 35, poz. 601 z dnia 1 marca 2009 r.
20.	Uchwała <u>Nr XXVI/224/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 17 marca 2009 r.</u>	Zmiana miejscowego planu szczegółowego zagospodarowania przestrzennego wsi Dywity dla terenu oznaczonego symbolem 18M	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego Nr 56, poz. 866 z dnia 22 kwietnia 2009 r.
21.	Uchwała <u>Nr XXVII/229/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u>	M.P.Z.P. w obrębie geodezyjnym Różnowo w rozwidleniu dróg	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego

	<u>z dnia 31 marca 2009 r.</u>	powiatowych Różnowo -Rozgity i Różnowo – Dywity.	Nr 71, poz. 1174 z dnia 28 maja 2009 r.
22.	Uchwała <u>Nr XXVII/230/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 31 marca 2009 r.</u>	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Dywity w obrębie geodezyjnym Ługwałd	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 69, poz. 1124 z dnia 25 maja 2009 r.
23.	Uchwała <u>Nr XXIX/240/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 29 maja 2009 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej wraz z infrastrukturą techniczną w Dywitach przy ul. Ługwałdzkiej	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 104, poz. 1637 z dnia 30 lipca 2009 r.
24.	Uchwała <u>Nr XXX/248/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 czerwca 2009 r.</u>	M.P.Z.P. wsi Brąswałd	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 118, poz. 1932 z dnia 24 sierpnia 2009 r.
25.	Uchwała <u>Nr XXX/246/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 czerwca 2009 r.</u>	M.P.Z.P. terenu w obrębie Dywity nad jeziorem Dywity, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 127, poz. 1982 z dnia 07 września 2009 r.
26.	Uchwała <u>Nr XXXII/269/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 5 listopada 2009 r.</u>	M.P.Z.P. terenu zabudowy mieszkalno - usługowej w obrębie geodezyjnym Różnowo w rozwidleniu dróg powiatowych nr 1430N i nr 1453N w gminie Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 199, poz. 2796 z dnia 29 grudnia 2009 r.
27.	Uchwała <u>Nr XXXIII/280/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 01 grudnia 2009 r</u>	M.P.Z,P, wsi Bukwałd, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 196, poz. 2739 z dnia 23 grudnia 2009 r.
28.	Uchwała <u>Nr XXXIV/287/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 21 grudnia 2009 r.</u>	M.P.Z.P. w obrębie geodezyjnym Dywity, dla terenu obejmującego obszar pomiędzy drogą powiatową Nr 1430 Dywity - Różnowo wzdłuż granic obrębu geodezyjnego Dywity - Różnowo	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 9, poz. 267 z dnia 22 stycznia 2010 r.

		włączając od strony południowej drogę gminną o nr ewidencyjnym 300 obręb Dywity do zabudowań wsi Dywity przy ul. Jana Pawła II.	
29.	Uchwała <u>Nr XXXIV/286/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 21 grudnia 2009 r.</u>	M.P.Z.P. w obrębie geodezyjnym Różnowo w rozwidleniu dróg powiatowych Różnowo - Rozgity i Różnowo - Dywity w części dotyczącej terenu oznaczonego symbolem 1 UT	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 9, poz. 266 z dnia 22 stycznia 2010 r.
30.	Uchwała <u>Nr XXXII/268/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 5 listopada 2009 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej w obrębie geodezyjnym Ługwałd	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 12, poz. 328 z dnia 5 lutego 2010 r.
31.	Uchwała <u>Nr XXXIV/285/09</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 21 grudnia 2009 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy mieszkaniowej, jednorodzinnej w obrębie geodezyjnym Dywity w rozwidleniu drogi do Brąswądu a ul. Słoneczną w Dywitach.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 12, poz. 342 z dnia 5 lutego 2010 r.
32.	Uchwała <u>Nr XLIII/343/10</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 14 września 2010 r.</u>	M.P.Z.P. dla części terenu Warmińskiego Obszaru Turystycznego w obrębie geodezyjnym Frączki, gmina Dywity.	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego Nr 201, poz. 2593 z dnia 13 grudnia 2010 r.
33.	Uchwała <u>Nr XVII/103/12</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 23 lutego 2012 r.</u>	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w obrębie geodezyjnym Myki, od drogi gminnej w kierunku północnym	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 25 kwietnia 2012 r. poz. 1364.
34.	Uchwała <u>Nr XIV/83/11</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 listopada 2011 r.</u>	M.P.Z.P. terenu w bezpośrednim sąsiedztwie wsi Dywity w obrębach geodezyjnych Dywity i Ługwałd	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 25 kwietnia 2012 r. poz. 1363.

35.	Uchwała Nr <u>XXI/133/12</u> Rady Gminy Dywity z dnia 18 września 2012 r.	Zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z niezbędnymi usługami w obrębie geodezyjnym Dywity pomiędzy ulicą Polną, Grzybową i Olsztyńską	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 31 października 2012 r. poz. 2888
36.	Uchwała Nr <u>XXI/135/12</u> Rady gminy Dywity z dnia 18 września 2012 r.	M.P.Z.P. zabudowy mieszkaniowej, usługowej i infrastruktury technicznej w obrębach geodezyjnych Kieżliny i Myki, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 13 listopada 2012 r. poz. 3026
37.	Uchwała Nr <u>XXIII/150/12</u> Rady Gminy Dywity z dnia 21 listopada 2012 r.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek nr 158/1, częściowo nr 89/88 położonych w obrębie geodezyjnym Różnowo, gm. Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 16 stycznia 2013 r. poz. 289
38.	Uchwała Nr <u>XXIII/149/12</u> Rady Gminy Dywity z dnia 21 listopada 2012 r.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Bukwałd, gm. Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 16 stycznia 2013 r. poz. 287
39.	Uchwała Nr <u>XXIX/198/13</u> Rady Gminy Dywity z dnia 21 maja 2013 r.	M.P.Z.P. dla obszaru funkcjonalnego „B” w obrębie Zalbki, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 4 lipca 2013 r. poz. 2214
40.	Uchwała Nr <u>XXXII/216/13</u> Rady Gminy Dywity z dnia 29 sierpnia 2013 r.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla części terenu Warmińskiego Obszaru Turystycznego w obrębie geodezyjnym Frączki, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 17 września 2013 r., poz.2680
41.	Uchwała Nr <u>XXXIII/227/13</u> Rady Gminy Dywity z dnia 30 września 2013 r.	Zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w obrębie geodezyjnym Dywity, dla terenu obejmującego obszar pomiędzy drogą powiatową Nr	Dz. U. Woj. Warmińsko-Mazurskiego z dnia 14 listopada 2013 r., poz. 3089

		1430 N Dywity – Różnowo, wzdłuż granic obrębu geodezyjnego Dywity – Różnowo, włączając od strony południowej drogę o numerze ew. 300 obr. Dywity do zabudowań wsi Dywity przy ulicy Jana Pawła II	
42.	<u>Uchwała Nr XXXIII/228/13</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 września 2013 r.</u>	Zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy mieszkaniowej w obrębie geodezyjnym Różnowo, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 14 listopada 2013 r., poz. 3090
43.	<u>Uchwała Nr XXXIII/230/13</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 września 2013 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zatytułowanego „Zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Dywity w obrębie geodezyjnym Bukwałd”	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 14 listopada 2013 r., poz. 3091
44.	<u>Uchwała Nr XXXIII/229/13</u> <u>Rady gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 września 2013 r.</u>	Zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy jednorodzinnej w obrębach geodezyjnych Kieźliny i Myki, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 15 listopada 2013 r., poz. 3104
45.	<u>Uchwała Nr XLI/290/14</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 kwietnia 2014 r.</u>	Zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu budownictwa jednorodzinnego w obrębie geodezyjnym Różnowo, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 8 lipca 2014 r., poz. 2477
46.	<u>Uchwała Nr XXXIX/263/14</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 19 lutego 2014 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej w obrębie Dywity, gmina Dywity.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 24 marca 2014 r., poz. 1282

47.	Uchwała <u>Nr XLIII/306/14</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 25 sierpnia 2014 r.</u>	M.P.Z.P. terenu obejmującego obszar na wschód od drogi krajowej nr 51 w obrębach geodezyjnych Spręcowo i Sętał gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 7 października 2014 r., poz. 3167
48.	Uchwała <u>Nr XLIII/307/14</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 25 sierpnia 2014 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie Dywity nad jeziorem Dywity, gmina Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 7 października 2014 r., poz. 3168
49.	Uchwała <u>Nr XLIII/308/14</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 25 sierpnia 2014 r.</u>	M.P.Z.P. terenu obejmującego drogę Różnowo – Dąbrówka Wielka.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 7 października 2014 r., poz. 3169
50.	Uchwała <u>Nr XLIV/316/14</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 25 września 2014 r.</u>	M.P.Z.P. terenu pod trasę przebiegu dwutorowej linii elektroenergetycznej 400 kV przez gminę Dywity	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 28 października 2014 r., poz. 3373
51.	Uchwała <u>Nr XLV/321/14</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 października 2014 r.</u>	M.P.Z.P. „Centrum Dywit”.	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 15 grudnia 2014 r., poz. 4110
52.	Uchwała <u>Nr VI/28/15</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 12 marca 2015 r.</u>	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu działek nr 750/14 i 750/2 w obrębie Dywity w części oznaczonej na rysunku planu symbolami 1.KDL oraz KDW	Dz. U. Woj. Warmińsko- Mazurskiego z dnia 13 kwietnia 2015 r., poz. 1426
53.	Uchwała <u>Nr VI/27/15</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 12 marca 2015 r.</u>	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego tereny w obrębie Dywity nad jeziorem Dywity	Dz. Urz. Woj. Warmińsko - Mazurskiego z dnia 13 kwietnia 2015 r., poz. 1425
54.	Uchwała <u>Nr VI/29/15</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 12 marca 2015 r.</u>	Miejscowy plan zagospodarowania terenu działek nr 800, 801, 802 oraz cz. dz. 818/1 w obrębie Dywity	Dz. Urz. Woj. Warmińsko - Mazurskiego z dnia 13 kwietnia 2015 r., poz. 1427
55.	Uchwała <u>Nr VIII/47/15</u>	Miejscowy plan zagospodarowania	Dz. Urz. Woj. Warmińsko -

	<u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 30 kwietnia 2015 r.</u>	przestrzennego terenu przyległego do cmentarza komunalnego w gminie Dywity	Mazurskiego z dnia 25 czerwca 2015r, poz. 2246
56.	<u>Uchwała Nr XI/67/15</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 31.08. 2015 r.</u>	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego pod usługi oświaty i tereny sportu w Różnowie	Dz. Urz. Woj. Warmińsko - Mazurskiego z dnia 15 października 2015 r., poz.3619
57.	<u>Uchwała Nr XIII/84/15</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 20.10.2015 r.</u>	Zmiana Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej w obrębie geodezyjnym Ługwałd	Dz. Urz. Woj. Warmińsko - Mazurskiego z dnia 18 grudnia 2015 r., poz. 5087
58.	<u>Uchwała Nr XVII/114/16</u> <u>Rady Gminy Dywity</u> <u>z dnia 23 lutego 2016 r.</u>	Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonej przy drodze powiatowej Nr 1430 w obrębie geodezyjnym Różnowo, gmina Dywity	Dz. Urz. Woj. Warmińsko - Mazurskiego z dnia 19 kwietnia 2016 r., poz. 1770

Prawo stanowi, że **w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków**, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/objektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, **w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który**

nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego, wojewódzki konserwator zabytków może zająć stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy – Prawo budowlane.

7. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY DYWITY

7.1. Zwięzła charakterystyka dziedzictwa kulturowego gminy na tle zarysu historii obszaru gminy

Najstarszymi śladami działalności człowieka w Polsce północno-wschodniej są narzędzia z kości, rogów renifera oraz z krzemienia, wydobywane z warstw piasku lub torfów nadrzecznych i najeziornych. Są to pozostałości po niewielkich liczebnie grupach koczowników – łowców i zbieraczy, eksploatujących zasoby tundry porastającej wówczas te tereny, w nieznacznym jedynie sposób wpływając na jej kondycję. Około 10.000 lat temu klimat stopniowo ocieplił się, wpływając na zmianę szaty roślinnej. Miejsce tundry zajęła tajga, z charakterystyczną dla niej roślinnością i światem zwierzęcym. Grupy ludzkie, pomimo nadal koczowniczego trybu życia, wznosiły niewielkie, krótkotrwałe obozowiska nad brzegami rzek oraz powstającymi wówczas jeziorami. Szczególne znaczenia nabrały wówczas tereny wzdłuż rzeki Łyny, chętnie wykorzystywane przez ówczesnych mieszkańców.

W połowie pierwszego tysiąclecia p.n.e. na obszar dzisiejszych Warmii, w tym teren dzisiejszej gminy Dywity przybyła ludność utożsamiana z Bałtami, której kulturę określano mianem kurhanów zachodniobałtyjskich. Ludność ta zakładała osiedla obronne na sztucznie wnoszonych wyspach jeziornych lub obronne grody na wzgórzach. Zmarłych członków społeczności grzebano spalonych, w glinianych naczyniach zwanych urnami, ustawianych w kamiennych skrzyniach przykrytych kurhanami.

Około przełomu er rozpoczął się tak zwany złoty wiek. W dalszym ciągu tereny te były domeną ludów zachodniobałtyjskich. Dzięki kontaktom z terenami Cesarstwa Rzymskiego, zainteresowanego wymianą handlową z terenami pobraża Bałtyku, zasadniczo zmieniła się kultura materialna tej ludności. To, co jest odkrywane przez archeologów w większym stopniu nawiązuje do kultury środkowej i południowo-zachodniej Europy, niż do prowincji wschodnich kontynentu.

W okresie wczesnego średniowiecza teren dzisiejszej gminy Dywity był zamieszkiwany przez Prusów. Byli to potomkowie ludności zachodniobałtyjskiej, zasiedlającej te tereny od V w. p.n.e. Struktura osadnicza opierała się wówczas o system obronnych grodów, otoczonych osadami otwartymi. Prawdopodobnie był to początek organizacji społecznej, z dominującą rolą rodów zajmujących warowne grody i kontrolowane ziemie. Grupy te jednoczyły się na czas wypraw łupieżczych na teren sąsiadów: Polaków, Litwinów czy Rusinów. Nie zdołały jednak wypracować

jednolitej organizacji terytorialnej. Toczyły one lokalne wojny, jednak ostateczny cios zadały im wojska Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie sprzymierzone z siłami księcia mazowieckiego. W 1277 r. miała miejsce bitwa pomiędzy Jaćwingami a Krzyżakami nad jeziorem Skomętno koło Ełku. Kilka lat później, krzyżacki kronikarz Piotr z Dusburga odnotował „koniec wojny w Prusach”.

Pierwszą wzmiankę o Dywitach podaje dokument z 15 VII 1354 roku. Lokację Dywity otrzymały 5 X 1366r. z rąk Kapituły Warmińskiej, która równocześnie wyposażyła kościół parafialny. Pierwszy kościół gotycki poświęcony św. Apostołom Szymonowi i Tadeuszowi został wzniesiony prawdopodobnie jeszcze w XIV w. Wieża została postawiona na przełomie wieków XV i XVI. W 1893 rozebrano kościół pozostawiając wieżę. Wybudowano nowy i konsekrowano go 25 X 1897 r. Budowniczym nowego kościoła był ks. Józef Rapierski, który wyposażył także jego wnętrze. Neogotycki ołtarze, figury apostołów, konfesjonał i chór wykonały zakłady sznycerskie z Królewca. Szkoła wrocławska wykonała witraże, a szkoła śląska obrazy drogi krzyżowej i obrazy bocznych ołtarzy.

Kościół w Dywitach. Fot. M. Karczewski

W 1466 roku zawarto pokój toruński, na którego mocy Warmia jako księstwo biskupie została włączona do Królestwa Polskiego i cieszyła się dużą autonomią aż do 1772 roku. Wtedy to w wyniku pierwszego rozbioru Polski Dywity wraz z Warmią znalazło się pod

całkowitym panowaniem państwa pruskiego, stając się częścią prowincji Prus Wschodnich (w 1772 roku utworzono dwie nowe prowincje: obok wspomnianych Prus Wschodnich powstały jeszcze Prusy Zachodnie). Po I wojnie światowej Prusy Wschodnie wraz z Elblągiem i Powiślem pozostały w państwie niemieckim.

Na współczesnym kształcie i wyglądzie miejscowości terenu gminy Dywity swoje piętno odcisnęło ustawodawstwo z drugiej połowy XIX i początków XX wieku. Było ono związane przede wszystkim z ochroną przeciwpożarową, która to zakazywała stawiania nietrwałych budynków (w ustawie z 1866 roku zawarto zapis zakazujący pokrywania dachów słomą).

Połowa XIX wieku to także okres intensywnego zagospodarowywania i przebudowy okolicznych wsi. Taki stan rzeczy sprawił, że krajobraz wsi zaczął się przeistaczać. Zaczęły w nim dominować domy wznoszone z czerwonej cegły, kryte na ogół czerwoną ceramiczną dachówką. W tym miejscu należy podkreślić, iż mimo wypierania zabudowy drewnianej przez murowaną nie burzyła ona starego układu przestrzennego.

Na początku maja 1945 roku w okolicy Dywit zaczęli przybywać nowi osadnicy. Repatrianci z Wołynia zasiedlili opuszczone gospodarstwa. Kolejną grupę nowych mieszkańców gminy stanowili przesiedleńcy z Kurpiowszczyzny, Mazowsza, Wileńszczyzny po części z Polesia i północnego Wołynia. Wśród tej grupy byli także Ukraińcy z Akcji „Wisła”. Pod koniec maja 1945 roku władza administracyjna sprawowana dotychczas przez władze sowieckie została przekazana władzom polskim.

Krajobraz kulturowy

Krajobraz wiejski woj. warmińsko-mazurskiego jest określony przez historyczne formy osadnicze. Pierwotna struktura, związana z pruską organizacją plemienną została w znacznej części zatarta. Zachowana do dnia dzisiejszego sieć osadnicza oraz jej formy przestrzenne ukształtowane zostały w okresie planowej i systematycznej akcji kolonizacyjnej, prowadzonej najpierw przez państwo krzyżackie, później pruskie. Podstawowe, historyczne typy rozplanowania wsi, jakie występują w regionie to owalnica i ulicówka. We wsiach założonych na planie owalnicy zabudowa usytuowana jest wzdłuż dwóch, łączących się przy wjeździe i wyjeździe dróg opasujących owalny, pierwotnie pusty plac. W przypadku ulicówki

zabudowa ciągnie się wzdłuż drogi wiejskiej, po obu jej stronach. W okresie średniowiecza wsie lokowano tu najczęściej na planie owalnicy, znacznie rzadziej na planie ulicówki.

Zarówno ulicówki, jak i owalnice rozrastały się i przekształcały w ciągu wieków. W ten sposób powstały wielodrożnice – wsie, w których pierwotny układ został wzbogacony o szereg poprzecznych dróg czy rozwidleń. Jednak najpoważniejsze zmiany w krajobrazie osadniczym Warmii zaszły w wieku XIX. Było to związane z reformami agrarnymi z pierwszej połowy tego stulecia, uwłaszczeniem chłopów i separacją gruntów oraz parcelacją majątków ziemskich. W toku tych procesów część gospodarstw przeniosła się poza obszar zwartej zabudowy, tworząc tak zwane kolonie, znajdujące się w większym lub mniejszym oddaleniu od wsi. Ponadto w krajobrazie rolniczym pojawiły się nowe jednostki osadnicze, jakimi były osiedla zakładane na początku XX w. na terenach poparcelacyjnych. Nowym elementem były też osiedla domów przeznaczone dla pracowników niewielkich zakładów produkcyjnych (cegielnie, tartaki), względnie wznoszone w ramach realizacji programu taniego budownictwa mieszkaniowego, promowanego przez państwo. Były to zwarte i regularne układy, świadomie kształtowane jednostki przestrzenne.

Zabudowa wiejska w woj. warmińsko-mazurskim jest drewniana i murowana, z przewagą tej ostatniej. Już na początku XX w. typowym elementem wiejskiej zabudowy stał się murowany budynek mieszkalny, z murowanymi lub drewniano-murowanymi zabudowaniami gospodarczymi. W przypadku zabudowy drewnianej najbardziej powszechna była konstrukcja zrębowa. Budynki murowane można podzielić na dwa ogólne typy: budynki tynkowane oraz budynki wznoszone z czerwonej, licowej cegły. Te ostatnie stały się charakterystycznym elementem pejzażu Warmii i Mazur. Istotnym elementem zespołów ruralistycznych są obiekty kultu, do których obok świątyń należą kapliczki i krzyże przydrożne, występujące zasadniczo tylko na obszarze historycznej Warmii. Do tej pory nie wykonano pełnej inwentaryzacji kapliczek i krzyży warmińskich. Występują one niemal w każdej wsi warmińskiej, często w liczbie 2-5. Na całej Warmii jest ich ok. 1500 (w gorszym lub lepszym stanie zachowania), natomiast liczba krzyży nie została oszacowana. Równie istotnym i powszechnym w całym regionie elementem krajobrazu wiejskiego są pomniki upamiętniające mieszkańców parafii poległych w czasie I wojny światowej, wykonywane w formie tablic, kamieni czy większych form przestrzennych, najczęściej obsadzone szlachetnymi gatunkami drzew. Ważnym elementem zabudowy wsi są obiekty o funkcjach publicznych lub usługowych, zazwyczaj wyróżniające się formą oraz sposobem zagospodarowania otoczenia. Należą do nich przede wszystkim plebanie, poczty, karczmy, zajazdy, kuźnie, szkoły, dróżniczówki, remizy strażackie i posterunki graniczne. Większość tych obiektów – wyłączając plebanie i niektóre budynki szkolne – straciła swoje historyczne funkcje. Adaptacja budynków do nowych potrzeb pociągnęła za sobą daleko idące przekształcenia formy, czasami prowadzące do

całkowitego zatarcia pierwotnego kształtu i funkcji. Niektóre, nieużytkowane, zginęły całkowicie z pejzażu wsi.

Elementem kształtującym krajobraz wiejski jest sieć drogowa, kolejowa oraz infrastruktura gospodarczo-przemysłowa. Historyczna sieć dróg, w swoim zasadniczym zrębie została ukształtowana w czasach średniowiecza. Od XVIII w. drogi w Prusach obsadzone były drzewami. W XIX w. wytyczając i budując nowe drogi, wzorem starych obsadzano je drzewami. W ten sposób powstała charakterystyczna dla krajobrazu Warmii i Mazur sieć alei przydrożnych, stanowiąca jeden z wyróżników regionu. Sieci drogowej towarzyszyła odpowiednio zorganizowana infrastruktura, wiadukty i mosty często, drogowskazy tj. wysokie ciosane kamienie na rozstajach dróg, rzędy ciosanych kamieni na poboczach dróg

Zabytki archeologiczne

Zabytek archeologiczny to „zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”.

Podziału zabytków archeologicznych (stanowisk archeologicznych) można dokonywać stosując różne kryteria, takie jak chronologia bądź funkcja. Z uwagi na problemy ochrony konserwatorskiej oraz wszelkiego rodzaju zagrożenia należy stosować podział na:

- stanowiska płaskie (cmentarzyska, osady, obozowiska) – jest to najtrudniejsza grupa stanowisk jeżeli chodzi o ich ochronę z uwagi chociażby na miejsce ich występowania – przeważnie na obszarach podlegających różnym działaniom inwestycyjnym oraz działalności rolniczej;
- stanowiska o własnej formie terenowej (grodziska, strażnice, wały, kurhany, kopce). Są one przeważnie dobrze widoczne w terenie i znane lokalnym społecznościom. Mimo to również ten rodzaj stanowisk podlega działaniom destrukcyjnym;
- nawarstwienia kulturowe w obrębie starych miast – na terenie województwa warmińsko-mazurskiego zostały wpisane do rejestru zabytków nawarstwienia z 29 historycznych miast;
- stanowiska nawodne i podwodne. Ich specyfika, jak sama nazwa wskazuje, wynika przede wszystkim z miejsca występowania. Chodzi tu o stanowiska nawodne, będące efektem działalności osadniczej kultury kurhanów zachodniobałtyjskich i tworzone w obrębie jezior na tzw. „sztucznych wyspach”, a także relikty wszelkich mostów, grobli, przyczółków i innych pozostałości działalności człowieka, które w chwili obecnej zalegają w obrębie zbiorników wodnych.

Województwo warmińsko-mazurskie, jeżeli chodzi o formy zagrożenia jak też ich intensyfikację, nie odbiega w sposób zasadniczy od innych regionów. Oprócz naturalnej erozji podłoża glebowego, będącej czynnikiem praktycznie niezależnym od człowieka, występują zagrożenia, których człowiek jest głównym inicjatorem i jednocześnie sprawcą, a do których z pewnością należą: erozja i niszczenie stanowisk na skutek głębokiej orki na terenach rolniczych;

działania inwestycyjne związane z budową i rozbudową współczesnej infrastruktury (systematyczne poszerzanie zabudowy zarówno w obrębie przestrzeni miejskich, jak też i wiejskich, budowa i modernizacja dróg, rozwój przemysłu i turystyki); coraz intensywniejszy i zakrojony na szeroką skalę proces poszukiwań amatorskich, często o charakterze komercyjnym i kolekcjonerskim, powodujący w wielu wypadkach całkowite zniszczenia stanowisk do tej pory niezagrażonych; coraz intensywniejsza eksploatacja surowców naturalnych (żwiru, piasku, itp.), w niektórych przypadkach przebiegająca w sposób nielegalny.

Wał grodziska w Barkwedzie. Fot. M. Karczewski

Architektura sakralna

Architektura sakralna tworzy wyraźną i odrębną grupę zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Wyróżnikiem regionu jest murowana, wzniesiona z czerwonej cegły licowej świątynia, o rodowodzie gotyckim lub cechach neogotyckich. Elementy sakralne krajobrazu: kościoły oraz kapliczki przydrożne są największym atutem gminy Dywity. Szczególnie te ostatnie są charakterystycznym elementem krajobrazu warmińskiego, elementem będącym widocznym „znakiem rozpoznawczym” i symbolizującym granice Warmii. Niegdyś budowano je głównie z inicjatywy świeckiej, mogła być to inicjatywa gospodarza lub całej wsi. Kapliczki i krzyże powstawały jako wota dziękczynne, pokutne, bądź intencyjne. Niektóre z nich stawiano w miejscach, gdzie nie było kościołów i umieszczano w nich dzwon, który nie tylko zwoływał ludność na nabożeństwa, czy informował o śmierci któregoś z mieszkańców wsi, ale też alarmował o pożarach i innych, ważnych

dla mieszkańców wydarzeniach. Z uwagi na swoją architekturę stanowią niewątpliwe dzieła sztuki, a ludność wiejska nadal otacza je wielkim szacunkiem i opieką. Większość z nich pochodzi z przełomu XIX i XX wieku. Wiele z istniejących kapliczek wpisanych jest na listę zabytków i stanowią wspólne dziedzictwo kulturowe wszystkich mieszkańców Warmii. W ramach programu „Ratujmy warmińskie kapliczki” powstał pomysł, mający na celu, obok zapewnienia pracy dla miejscowej ludności przy renowacji kapliczek, obudzenie wśród Warmiaków przywiązania do miniaturowych obiektów sakralnych. Opieka nad kapliczkami dowodzi szacunku mieszkańców dla historii Warmii oraz wzrastającej świadomości i wrażliwości na dziedzictwo kulturowe.

Brąswałd, kapliczka przydrożna z 1786 r. Fot. M. Karczewski

Założenia dworsko-folwarczne

Istotnym elementem krajobrazu kulturowego Warmii są pałace i dwory oraz towarzyszące im zespoły folwarczne. Niestety zarówno przemiany historyczne, jak i rabunkowa eksploatacja, sprawiły, iż większość z nich znajduje się obecnie w stanie niemal zupełnej ruiny. Wyjątkowymi są sytuacje, że dzięki determinacji prywatnych właścicieli i ogromnym nakładom finansowym, część dworków i pałacyków została odrestaurowana.

Spręcowo, dwór w zespole dworsko-folwarcznym. Fot. M. Karczewski

Dziedzictwo niematerialne

Ratyfikowanie Konwencji UNESCO z 2003 roku o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego to kluczowy akt prawa międzynarodowego, na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Od 16 sierpnia 2011 roku konwencja stanowi źródło prawa powszechnie obowiązującego w Rzeczypospolitej Polskiej. Tym samym jej postanowienia i dyspozycje wzmacniają istniejący system ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego w prawnym porządku Rzeczypospolitej Polskiej. Dziedzictwo kulturowe, powinno być postrzegane przez samorząd województwa jako czynnik procesów integracyjnych w regionie. Ulotne, niematerialne dziedzictwo kulturowe wymaga bowiem szczególnej ochrony. Włączenie konwencji z 2003 roku do krajowego porządku prawnego, zachowując generalnie istniejący system ochrony, rozszerzyło znaczenie pojęcia „dziedzictwo kulturalne” czy „kulturowe” o całą grupę zjawisk dziedzictwa duchowego, „niedotykalnego, które przyjęliśmy w języku polskim nazywać „niematerialnym”, a wyrażać się one mają w praktykach, zwyczajach, wyobrażeniach różnych formach wyrazu, w wiedzy, umiejętnościach, instrumentach, przedmiotach, artefaktach czy przestrzeniach kulturowych gdy w społecznościach lokalnych, wspólnotach uznawane są za przekazywane z pokolenia na pokolenie dziedzictwo. Te zjawiska dziedzictwa niematerialnego dotyczą tradycji, przekazów ustnych (język jako nośnik), sztuk, widowisk, spektakli, zwyczajów, rytuałów, misterii, obrzędów religijnych, rzemiosła tradycyjnego.

Wydarzenia II wojny światowej stały się przyczyną wymiany ludności. Obecnie brak jest zwartych grup dawnych mieszkańców, którzy by mogli przedłużyć dawną bogatą kulturę

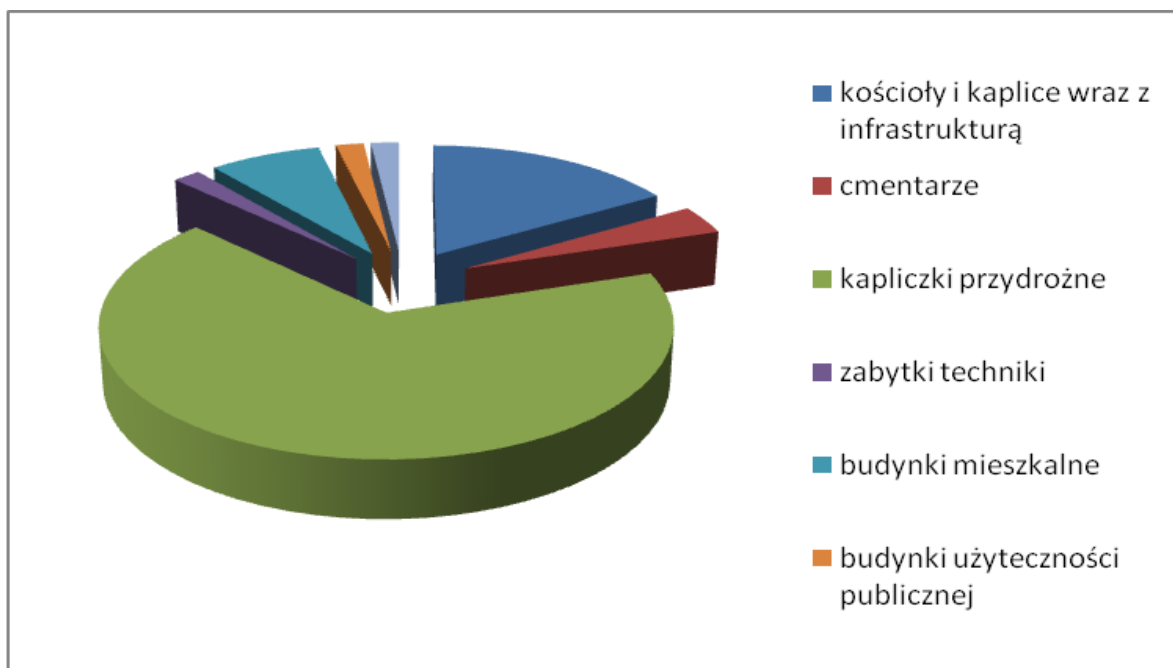
niematerialną. Na ich miejsce napłynęli mieszkańcy Kresów Wschodnich, przede wszystkim z terenów Wileńszczyzny i Grodzieńszczyzny. Południową część regionu w zwartych grupach zasiedlili mieszkańcy sąsiednich Kurpiów oraz północnego Mazowsza. W wyniku Akcji Wisła, przede wszystkim północnej części regionu, zasiedliła ludność ukraińska, która została zmuszona do opuszczenia Polski południowo-wschodniej. Osiedleńcy przenieśli na Warmię i Mazury swoje zwyczaje i tradycje, które kultywują w ramach działalności różnego typu stowarzyszeń nieformalnych oraz organizacji pozarządowych.

Zabytki objęte ochroną na terenie gminy Dywity

Na terenie gminy Dywity znajduje się 55 obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną wynikającą z ujęcia ich w rejestrze zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, prowadzonym przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Największą grupę stanowią obiekty sakralne, w tym kapliczki przydrożne. Są one charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego Warmii.

Według obowiązującej obecnie doktryny konserwatorskiej obiekty zabytkowe nie podlegają wartościowaniu. Wszystkie zabytki objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego podlegają takim samym standardom ochrony prawnej.

Wykaz obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego z tereny gminy Dywity zawiera załącznik do zarządzenia wójta Gminy Dywity w sprawie przyjęcia gminnej ewidencji zabytków gminy Dywity.

Wykres 1. Gmina Dywity. Proporcje poszczególnych kategorii funkcjonalnych obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Źródło: opracowanie własne.

Ewidencja zabytków gminy Dywity, poza zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków, zgodnie z art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014.1446) obejmuje także obiekty włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków. W przewadze są to zabytki budownictwa murowanego w typie wiejskim (budynki mieszkalne), obiekty użyteczności publicznej oraz sakralne, głównie kapliczki przydrożne.

Gminna ewidencja zabytków stanowi zbiór otwarty. W przyszłości możliwe będzie jej uzupełnienie poprzez włączenie do niej obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków decyzją Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub których karty ewidencyjne zostaną włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków stanowi jedną z równorzędnych podstaw do objęcia zamieszczonego w niej obiektu ochroną konserwatorską m.in. w decyzji o warunkach zabudowy. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków podlegać będą uzgodnieniom konserwatorskim na etapie postępowania o ustalenie warunków zabudowy i na etapie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę.

Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków Gminy Dywity wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego a ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiera załącznik do zarządzenia wójta Gminy Dywity w sprawie przyjęcia gminnej ewidencji zabytków gminy Dywity.

Na terenie gminy Dywity znajdują się 142 stanowiska archeologiczne, w tym cztery spośród nich objęte są ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Dywity zawiera załącznik do zarządzenia wójta Gminy Dywity w sprawie przyjęcia gminnej ewidencji zabytków gminy Dywity.

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY DYWITY

W wyniku weryfikacji danych archiwalnych i waloryzacji zabytków nieruchomych wykonanej podczas sporządzania gminnej ewidencji zabytków, stwierdzono, iż na terenie gminy Dywity przeważają obiekty małej architektury sakralnej – kapliczki przydrożne, kościoły oraz kaplice filialne. Ochroną objęte są także wszystkie zabytkowe cmentarze, cywilne oraz wojenne z czasów I wojny światowej.

Gminna ewidencja zabytków stanowi zbiór otwarty. W przyszłości możliwe będzie jej uzupełnienie poprzez włączenie do niej obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków decyzją Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub których karty ewidencyjne zostaną włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków zarządzeniem Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków stanowi jedną z równorzędnych podstaw do objęcia zamieszczonego w niej obiektu ochroną konserwatorską m.in. w decyzji o warunkach zabudowy. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków podlegać będą uzgodnieniom konserwatorskim na etapie postępowania o ustalenie warunków zabudowy i na etapie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę.

Obecnie znaczna część obiektów zabytkowych na terenie gminy znajduje się w stanie dobrym. W planach zagospodarowania przestrzennego zakłada się w przeważającym stopniu utrzymanie zabytkowej zabudowy. Większość obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków, jak również objętych gminną ewidencją zabytków) użytkowana jest zgodnie z ich pierwotnym przeznaczeniem. Dotyczy to przede wszystkim obiektów sakralnych, w przypadku których stosunkowo łatwe jest utrzymanie funkcji pierwotnych. Obiekty te są utrzymywane i na bieżąco remontowane. Istnieją jednak potrzeby ich remontowania. Domy w zabudowie miejskiej i w zagrodach wiejskich należące do osób prywatnych są w większości przypadków utrzymywane i użytkowane na cele mieszkalne. Wszystkie cmentarze dawne, cywilne są nadal użytkowane.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu gminy Dywity

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - atrakcyjna lokalizacja terenu gminy, na terenie o znaczących walorach przyrodniczych (jeziora, rzeki, lasy) oraz w niewielkiej odległości od stolicy regionu; - w przewadze dobrze utrzymane obiekty zabytkowe; - postrzeganie terenu gminy jako atrakcyjnego produktu turystycznego, zarówno dzięki substancji zabytkowej, jak też walorom krajobrazowym; - wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego regionu w kreowaniu produktów turystycznych; - uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy; - pozytywne nastawienie władz gminy i regionu oraz mediów do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym; - stosunkowo duża ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków; - funkcjonowanie gminnej ewidencji zabytków; - wyjątkowe obiekty zabytkowe charakterystyczne dla krajobrazu kulturowego Warmii – kapliczki przydrożne; - duży potencjał organizacji pozarządowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - nowa zabudowa nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii); - średni lub zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych; - zaniedbania niektórych obiektów zabytkowych, w tym kapliczek przydrożnych; - chęć unowocześniania „za wszelką cenę”, często z użyciem nowych technologii, które burzą estetykę obiektów zabytkowych i krajobrazu (plastikowa stolarka, blachodachówka itp.); - brak środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - stała poprawa jakości środowiska naturalnego; - możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł; - postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową gminy; - upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłowa ochronę i atrakcyjne przekształcenia nie 	<ul style="list-style-type: none"> - niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych; - zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych; - częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego; - wciąż niezadowalający stan usług

<p>naruszające ich pierwotnego wyglądu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - funkcjonowanie zabytków w kontekście atrakcyjnego środowiska przyrodniczego; - dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym wsi; - korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych miast i regionów; - wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu; - bardzo dobra dostępności komunikacyjnej terenu gminy zarówno w obrębie regionu, jak też w szerszym kontekście. 	<p>towarzyszących turystyce;</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonywanie podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych oraz ich otoczenia, uniemożliwiających korzystanie z obiektów zabytkowych; - niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.
--	---

Źródło: opracowanie własne

9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DYWITY

9.1 Założenia programowe programu opieki nad zabytkami gminy Dywity

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika gminy Dywity wynikająca z jej położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju terenu gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby gmina była miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego w powiązaniu z uwarunkowaniami dotyczącymi ochrony przyrody i równowagi ekologicznej, w planach rozwoju gminy;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i architektonicznymi wsi gminy Dywity;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

9.2. Cele, priorytety i działania programu opieki nad zabytkami gminy Dywity

Główne, długoterminowe cele polityki gminy Dywity, związane z ochroną zabytków to:

1. rozpoznawanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
2. eksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
3. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;

4. tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewnienia ich opieki;
5. włączenie problematyki ochrony zabytków do bieżących zadań Rady Gminy Dywity;
6. uwzględnianie uwarunkowań prawnych opieki nad zabytkami.

Priorytet I	Działania
Ochrona zachowanych elementów zabytkowych układów urbanistyczno-przestrzennych	<p>A. wprowadzenie do MPZP odpowiednich zapisów dotyczących kształtowania przestrzeni i zabudowy, wypracowanych w oparciu o następujące zasady: poszanowanie pierwotnie zaprojektowanego porządku przestrzennego poprzez uwzględnienie: linii zabudowy, historycznych wysokości budynków, podziałów elewacji, formy dachów, użytych materiałów elewacyjnych i ich kolorystyki, zastosowanej stolarki okiennej i drzwiowej, form i sposobów adaptacji obiektów zabytkowych, rozmieszczania i charakteru reklam umieszczanych na obiektach zabytkowych i w bezpośrednim ich otoczeniu, sposobów wkomponowywania widocznych elementów infrastruktury technicznej;</p> <p>B. projektowanie nowej zabudowy w oparciu o element analizy przestrzenno-kulturowej, tj. ocenę wpływu powstającego obiektu na krajobraz kulturowy gminy;</p> <p>C. ograniczenie możliwości wprowadzania nowej zabudowy, która mogłaby zniekształcić czytelny układ urbanistyczny zabudowy wiejskiej.</p>
Priorytet II	Działania
Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego	<p>A. wprowadzenie jednolitego systemu tablic informacyjnych, dotyczącego zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Dywity;</p> <p>B. opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy reklamy, ułatwiającej dotarcie do wszystkich historycznych zakątków;</p> <p>C. opracowanie i oznakowanie tras turystycznych i ciągów spacerowych umożliwiających wędrowanie pozwalające na zapoznanie się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi gminy;</p> <p>D. wspieranie inicjatyw lokalnych środowisk w promowaniu zasobów kulturowych i walorów środowiska naturalnego gminy;</p> <p>E. wykorzystanie obiektów zabytkowych w tworzenie produktów turystycznych lub obsługę ruchu turystycznego;</p>
Priorytet III	Działania
Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem	<p>A. wprowadzenie i wzmocnienie tematyki ochrony dziedzictwa do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć na rzecz budowania więzi ze środowiskiem kulturowym gminy;</p>

kulturowym	<p>B. popularyzacja zasobów kulturowych w środkach masowego przekazu;</p> <p>C. opracowanie, aktualizacja i udostępnianie baz danych zarówno o zabytkach oraz dziedzictwie niematerialnym w gminie;</p> <p>E. opracowanie i upublicznienie dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych występujących na terenie gminy;</p> <p>G. wydanie publikacji zawierającej informacje o dziedzictwie kulturowym gminy Dywity;</p> <p>H. oznakowanie obiektów zabytkowych na terenie gminy Dywity.</p>
Priorytet IV	Działania
Stworzenie gminnego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych	<p>A. poprawa stanu zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none"> - udzielanie dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków do wysokości środków zabezpieczonych w budżecie na podstawie uchwały Rady Gminy w Dywitach; <p>B. dokumentowanie i badanie zasobu zabytkowego na terenie gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opracowanie dokumentacji w zakresie typów stolarki okiennej występującej na terenie gminy; - opracowanie dokumentacji w zakresie typów stolarki drzwiowej występującej na terenie gminy; - opracowanie dokumentacji w zakresie kolorystyki elewacji i rodzajów tynków występujących na terenie gminy; - opracowanie dokumentacji w zakresie detalu architektonicznego występującego na terenie gminy; <p>C. organizacja spotkania z mieszkańcami gminy dotyczącego zasad prawidłowo prowadzonych rewitalizacji i remontów obiektów zabytkowych;</p>

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY

DYWITY

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych**, polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu wszelkich działań zawartych w programie w większej części z budżetu gminy, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów programów z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z dnia 2 czerwca 2011 r.), precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych,

kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomych spoczywa na burmistrzu (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **prowadzona jest ewidencja zabytków gminy Dywity**. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez Wójta Gminy Dywity w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych podawane są następujące informacje: adres, rodzaj zabytku, chronologia oraz dokumentacja fotograficzna.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł.

Podstawowe to:

1. źródła publiczne: krajowe

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

2. źródła publiczne: zagraniczne

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

3. źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

1. Źródła publiczne. Środki krajowe.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonych na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

I. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Edycja tego programu składa się z pięciu priorytetów bezpośrednio dotyczących dziedzictwa kulturowego:

„OCHRONA ZABYTEKÓW”

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do wykonania w 2016 roku lub wykonanych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Jednakże należy podkreślić, że łączna wysokość dotacji udzielonych z budżetu gminnego czy samorządowego

oraz z innych źródeł sektora finansów publicznych na dofinansowanie tych samych prac lub robót nie może przekraczać 100% wartości inwestycji.

Zgodnie z wymogiem ustawowym, art. 77 ww. ustawy, dotacja może finansować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Instytucja zarządzająca:

Departament Ochrony Zabytków,
ul. Ksawerów 13, 02-656 Warszawa

<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-ochrony-zabytkow.php>

„WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja materialnego dziedzictwa kulturowego. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych;
- modernizacja stałych wystaw muzealnych;
- tworzenie stałych wystaw muzealnych;
- publikacja katalogów do wystaw muzealnych;
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego;
- zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,
ul. Okrężna 9, 02-916 Warszawa
<http://nimosz.pl/>

„KULTURA LUDOWA”

Celem priorytetu jest wzmacnianie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego;

- zadań z zakresu szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej prowadzonej w oparciu o niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
- publikacji książkowych z zakresu dziedzictwa kultury ludowej;
- zadań dotyczących dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości;
- zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej;
- zadań o charakterze artystycznym, użytkowym inspirowanych tradycyjną twórczością ludową;
- projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

Z priorytetu wyłączone są zadania związane z obchodami 200 rocznicy urodzin Oskara Kolberga, zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Narodowych Instytucji Kultury,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,
00-071 Warszawa

„OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ”

Celem priorytetu jest dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- państwowe instytucje kultury;
- samorządowe instytucje kultury;
- archiwa państwowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Dziedzictwa Kulturowego,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

„OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z zasadami konserwatorskimi opartymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju zapisanej w art. 5 Konstytucji RP.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury;
- państwowe instytucje kultury;
- organizacje pozarządowe;
- publiczne uczelnie akademickie;
- niepubliczne uczelnie akademickie;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa,

ul. Szeroki Dunaj 5, 00-255 Warszawa

<http://www.nid.pl>

„OCHRONA I CYFRYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- opracowanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem niepaństwowego zasobu archiwalnego wraz z przeprowadzeniem koniecznych prac konserwatorskich;
- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;

- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne;
- uczelnie publiczne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Goraszewska 7, 02-910 Warszawa

<http://nimosz.pl/>

„PROGRAM WIELOLETNI MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO KULTURA+”

Celem Programu Wieloletniego KULTURA+ jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Program KULTURA+ składa się z dwóch Priorytetów:

- Priorytetu „Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek”, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie. W ramach priorytetu wspierany jest remont, przebudowa, rozbudowa i budowa budynków bibliotek w małych gminach. Wszystkie informacje na temat priorytetu dostępne są na stronie: www.bibliotekaplus.pl.
- Priorytetu „Digitalizacja”, zarządzanego przez Narodowy Instytut Audiowizualny. Priorytet „Digitalizacja” ma na celu poszerzenie i ułatwienie dostępu do cyfrowych zasobów polskiego dziedzictwa kulturowego, poprzez digitalizację zbiorów i rozbudowę pracowni digitalizacyjnych. Informacje dostępne są na stronie: www.nina.gov.pl.

II. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad

zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, pozostających w jego dyspozycji. Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Warunkiem ubiegania się właściciela lub posiadacza zabytku o dotację celową na prace przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Uprawnieni wnioskodawcy:

- osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego; z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w § 2 pkt 1 lit. c), może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w punktach oznaczonych literami g.-o;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach:

- do dnia 28 lutego - na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku,
- do dnia 30 czerwca - na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku tzw. refundacja.

III. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Analogicznie jak w przypadku dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na realizację w/w zadań, dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może

być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych.

Na szczeblu wojewódzkim od 2009 r. co roku w budżecie województwa zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne.

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych.

Działania związane z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Fundusze Unii Europejskiej

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Program Operacyjny Polska Cyfrowa na lata 2014-2020,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014–2020,
- Program rozwoju obszarów wiejskich 2014-2020 (podstawowe usługi i LSR lider w EGO)
- Interreg Litwa Polska 2014 -2020.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

Oprócz funduszy, wskazanych powyżej, istnieją **inicjatywy wspólnotowe**. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego istotna jest jedna z nich:

JESSICA – celem tego wspólnego przedsięwzięcia Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Banku Rozwoju Rady Europy jest wspieranie inwestycji służących zapewnieniu zrównoważonego rozwoju w miastach. Zakres wsparcia w ramach inicjatywy obejmuje również coraz szerszy krąg tematyczny – rozpoczynając od rewitalizacji, poprzez edukację, kulturę, turystykę i transport a kończąc na odnawialnych źródłach energii.

Inicjatywa JESSICA przewiduje stworzenie specjalnych funduszy rozwoju miast lub funduszy powierniczych, zasilonych środkami strukturalnymi, których zadaniem będzie wspieranie, przy pomocy instrumentów finansowych, projektów realizowanych w ramach zintegrowanych planów rozwoju miejskiego. Beneficjenci, dzięki tej inicjatywie będą mieli dostęp do dogodnych instrumentów finansowych, takich jak korzystne kredyty, środki kapitałowe lub gwarancje często konieczne do realizacji projektów, ale nie będą mieli możliwości pozyskania dotacji. Inicjatywa Jessica jest nowatorskim podejściem do wykorzystywania środków unijnych, zakładającym odejście od finansowania dotacyjnego na rzecz finansowania zwrotnego. Dzięki jej pilotażowemu wdrożeniu w ramach obecnego okresu programowania, część polskich regionów, które zdecydowały się na jej wdrażanie, zdobędzie niezwykle cenne doświadczenie, umożliwiające efektywniejsze wdrażanie nowatorskich instrumentów inżynierii finansowej, które mają stanowić główną oś obecnej perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020.

Z finansowania w ramach Inicjatywy Jessica mogą skorzystać projekty uprawnione do dofinansowania w ramach działania regionalnego programu operacyjnego, z którego środki zostały wyodrębnione w celu sfinansowania Inicjatywy Jessica w danym regionie. Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienić można m.in. przebudowę budynków lub zespołów obiektów w celu nadania im innych niż dotąd funkcji użytkowych (np. na cele gospodarcze, społeczne, kulturowe) lub przystosowanie obiektów do nowych wymagań bez zmiany ich funkcji (wymiana instalacji, elementów konstrukcyjnych, itp.) przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych i architektonicznych istniejących obiektów; przywrócenie wartości obejmujące remont lub modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej, mające na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych danego obiektu; zagospodarowanie terenów przemysłowych i powojkowych na cele usługowe, handlowe, rozrywkowe, kulturalne, itp.

FUNDUSZE UNII EUROPEJSKIEJ

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Środki na projekty o charakterze ponadregionalnym z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach **Priorytetu VI „Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego”**. Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do osiągnięcia celu dotyczącego zachowania dziedzictwa kulturowego

oraz rozwoju zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki (rozwój tzw. przemysłów kreatywnych). Służyć temu będzie zwłaszcza podniesienie zdolności instytucji kultury do rozwijania kreatywności i innowacyjności poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza materialnego i programowego tych placówek.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu). W ramach przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach tego obszaru wsparcie uzyskają również szkoły i uczelnie artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury.

Wspierane będą także projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów.

Wsparcie dotyczy całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem miast i ich obszarów funkcjonalnych. Ukierunkowanie wsparcia inwestycji kulturalnych dla dużych miast będzie oddziaływać na:

- tworzenie wysokiej jakości oferty kulturalnej wpływającej na atrakcyjność inwestycyjną, turystyczną i osiedleńczą miast. W miastach/metropoliach będzie zapewniona bogata i zróżnicowana oferta kulturalna, dostarczana przez uznane instytucje kultury funkcjonujące w nowoczesnych, w pełni wyposażonych obiektach;
- „ożywienie” przestrzeni miejskich poprzez różne formy ich zagospodarowania – poczynając od renowacji i nierzadko nadania nowych funkcji zabytkom, po zagospodarowanie współczesnych obiektów kultury;

- budowanie potencjału społecznego i integracji społecznej poprzez zwiększenie dostępu do kultury oraz wysokiej jakości oferty kulturalnej;
- podniesienie jakości oraz estetyki miejskich przestrzeni publicznych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020

Priorytet 6. Kultura i dziedzictwo

Priorytet Inwestycyjny 6c „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”

Cel szczegółowy priorytetu inwestycyjnego i oczekiwane rezultaty to „zmiana pasywnej filozofii ochrony dziedzictwa kulturowego regionu i wykorzystanie instytucji kultury do budowy tożsamości regionalnej”. Rezultatem działań podejmowanych w ramach priorytetu będzie wzrost zainteresowania miejscami związanymi z dziedzictwem kulturowym i naturalnym oraz stanowiącymi atrakcje turystyczne. Jednocześnie zakłada się zwiększenie liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych oraz zwiedzających muzea.

Przykładowe działania/typy przedsięwzięć:

- ochrona, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych;
- zachowanie walorów architektoniczno-krajobrazowych i kulturowych miasteczek i wsi;
- inwestycje w instytucje kultury by dostosować je do nowoczesnej działalności kulturalnej, w tym zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków itp.;
- wsparcie instytucji kultury na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i oferty wypoczynkowo-turystycznej, wzmocnienia ich funkcji regionotwórczej;
- wsparcie rozwoju centrów informacji kulturalnej i miejsc promocji kultury (festiwale wraz ze służącą im infrastrukturą, wystawy, wydawnictwa, itp.).

Grupy docelowe: turyści, mieszkańcy.

Typy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- instytucje kultury;
- jednostki administracji rządowej;
- państwowe jednostki budżetowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Terytorialny obszar realizacji: cały obszar województwa warmińsko-mazurskiego z preferencjami dla obszaru strategicznej interwencji: OSI Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji.

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy.

Głównymi celami Mechanizmów Finansowych – podobnie jak w przypadku poprzedniej edycji 2014-2020 – jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem. Okres przyznawania dofinansowania upłynął 30 kwietnia 2014 r., natomiast okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów zakończy się 30 kwietnia 2016 r. Minimalna wartość dofinansowania została ustanowiona na 170 tys. euro. Ponadto, w ramach niektórych programów przewidziano możliwość ustanowienia Funduszu małych grantów, gdzie minimalna wartość dofinansowania może wynosić od 5 tys. euro do 250 tys. euro. Wnioskodawcami mogą być podmioty prywatne, publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce. Nowa perspektywa opiera na tzw. podejściu programowym. Ustanowiono 19 programów (np. program „Konservacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”), zorientowanych na osiągnięcie założonych celów, rezultatów i wyników. Programami zarządzają Operatorzy (m.in. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Zakres wsparcia w ramach nowej perspektywy jest bardzo szeroki. W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego przeznaczono 60 mln euro. Oprócz tego, 10 mln euro zostanie skierowane na działania „miękkie” dotyczące promocji kultury i sztuki wśród szerokiej publiczności oraz wzrostu świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz umocnienia dialogu międzykulturowego. Ponadto kontynuowane jest również wsparcie na rzecz mobilności studentów i pracowników naukowych szkolnictwa wyższego w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych, a także współpracy instytucjonalnej pod postacią Funduszu Stypendialnego.

W ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyróżnić należy:

Program: Konservacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów

piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych; rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury. Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych; wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych; wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych; współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik konserwatorskich (w tym digitalizacji dóbr kultury); dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym; współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założeń ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założeń ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założeń ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalonej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w Listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Olsztynie ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w **Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu**. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypomnienie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im

wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszającym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest **Narodowy Instytut Dziedzictwa**. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

fundusze fundacji krajowych, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);

fundusze europejskie, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);

fundusze międzynarodowe, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpm.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);

fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

12. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY

DYWITY

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu Wójt Gminy Dywity sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy Dywity. Sprawozdanie o którym mowa będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Gminy Dywity niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Gminy Dywity.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenia programu opieki nad zabytkami gminy Dywity na lata 2017-2020 przyjmuje się następujące kryteria oceny (**wskaźniki**):

Priorytet I. Zagwarantowanie ochrony zachowanych elementów zabytkowych układu urbanistyczno-przestrzennego:

- liczba zaleceń konserwatorskich i pozwoleń na prace remontowe i budowlane przy obiektach zabytkowych;
- liczba nowouchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających przyjęte założenia ochrony konserwatorskiej (z uwzględnieniem procentowego udziału powierzchni gminy objętej w/w planami);

Priorytet II. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego

- liczba obiektów zabytkowych oznakowanych tablicami informacyjnymi zawierającymi informacje dotyczące ich historii;
- liczba tras turystycznych i ciągów spacerowych o profilu historycznym, obejmujących obiekty zabytkowe na terenie gminy;
- liczba wydawnictw (broszur, folderów tras turystycznych i spacerowych, opisów szlaków tematycznych) dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;
- liczba wydarzeń skierowanych do mieszkańców dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy;

- liczba inicjatyw zrealizowanych przez środowiska lokalne (nieformalne oraz organizacje pozarządowe) mających na celu promowanie dziedzictwa kulturowego gminy, wsparte organizacyjnie lub finansowo przez gminę.

Priorytet III. Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym

- liczba przeprowadzonych działań (szkoleń, spotkań) z mieszkańcami gminy oraz liczba uczestników tych działań, dotyczących zasad prawidłowo przeprowadzanych rewitalizacji i remontów obiektów zabytkowych;
- liczba działań podjętych przez placówki oświatowe prowadzone przez gminę, mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dla dziedzictwa kulturowego;
- liczba osób uczestniczących w działaniach (prowadzonych przez gminne placówki oświatowe) mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dla dziedzictwa kulturowego gminy.

Priorytet IV. Stworzenie gminnego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych:

- kwota udzielonych dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- liczba obiektów, którym udzielono dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- liczba opracowań dokumentujących elementy dziedzictwa kulturowego gminy.